

CAFA - Center for anbringelse og forebyggende arbejde

At gribe eget liv:

**Kollektive og individuelle læreprocesser i en
samtalegruppe for unge anbragt i
familiepleje**

**Evalueringsrapport
Januar 2002**

Hanne Warming

Evalueringsrapporten er afslutningen på et 3-årigt projekt, CAFA – Center for anbringelse og forebyggende arbejde (tidligere Familieplejen i Roskilde amt)) gennemførte fra 1998 - 2001 med støtte fra Den Sociale Sikringsstyrelse.

Samtalegruppen var en åben gruppe med max. 8 deltagere, hvor nye deltagere blev optaget efterhånden som de gamle gik ud. Gruppen fortsatte efter projektperiodens udløb frem til efteråret 2005.

December 2006

Jannik Sølyst Jørgensen
CAFA – Center for anbringelse og forebyggende arbejde
Hovedvejen 3, Ny Glim
4000 Roskilde
www.cafa.dk cafa@cafa.dk

Præsentation af samtalegruppens ledere og evaluator

Ledere:

Inge Østergård Hansen. Cand. psych. fra Københavns Universitet 1987. Autoriseret af Psykolognævnet 1994. Uddannet i psykoanalytisk par- og familierapi på Institut for Gruppeanalyse, København 1998. Specialist i psykoterapi 2002. Ansat i Familiepleje i Roskilde amt siden 1991.

Mogens Nielsen. Cand. psych. fra Københavns Universitet 1973. Autoriseret af Psykolognævnet 1994. Specialist i psykoterapi og supervision 1995. Uddannet gruppeanalytiker på Institut for Gruppeanalyse, København 1992. Arbejdet med samtalegrupper for børn siden 1976 på Københavns Universitet, Institut for Klinisk Psykologi og i Brøndby og Greve kommuner. Privatpraktiserende siden 1997.

Evaluator:

Hanne Warming Nielsen. Cand.scient.soc. fra Københavns Universitet 1993, samt Ph.d. i socialvidenskab fra Roskilde Universitetscenter 2001. Arbejdet med en række forskellige forsknings-, evaluering- og metodeudviklingsprojekter vedrørende børn og unge samt det sociale område mere generelt. Ansat som adjunkt i velfærds- og professionspraktikker på RUC siden 2000.

Forord

"At gribe eget lø" bygger på interview med en række unge, som har deltaget i en terapeutisk samtalegruppe for unge anbragt i familiepleje. Hensigten var at få belyst, hvordan de unge - på godt og ondt - oplever gruppen, og hvad de får ud af at deltage.

Uanset at analysen af interviewene naturligvis alene er undertegnede ansvar, kunne rapporten ikke være blevet til noget uden de unges bidrag. Analysen ville således ganske givet have set meget anderledes ud, hvis ikke de unge havde bidraget så engageret og med så spændende og tankevækkende fortællinger, som de gjorde.

Jeg vil derfor sige tak til alle jer unge, som gennem jeres deltagelse i et eller flere interview har bidraget til denne rapport: Tak for den tid, I brugte, og ikke mindst for den tillid, I viste mig. Dermed har I hjulpet Familieplejen i Roskilde amt i deres bestræbelse på at blive bedre til at støtte unge anbragt i familiepleje.

Det er endvidere mit håb, at rapporten kan virke som inspiration mere bredt og i den forbindelse være med til at give stemme til de unge selv.

Hanne Warming

Indhold

Baggrund	s. 5
Metode	s. 7
Formål	s. 7
Analysestrategi	s. 7
Forskning <i>i</i> børn eller forskning <i>med</i> børn	
Konkret fremgangsmåde	
Analytisk perspektiv	
Datamateriale	
Validitet og etik	
Rapportens opbygning	s. 13
Gruppeterapeuternes arbejdsmetode og udviklingen af denne	s. 15
Idegrundlag og grundlæggende principper	s. 15
Adskillelse af terapeutisk samtale og efterfølgende socialt samvær	
Socialt samvær: Omsorg og fællesskab	
Terapeutisk samtale: At forstå de unge på deres egne præmisser	
At hjælpe problemformuleringen på vej	
Alle skal ses og høres	
Regler i gruppen	
Udvikling i gruppendynamikken, refleksioner og justeringer af metoden	s. 19
At starte op	
Kønsblandede eller -segregerede grupper?	
Den verbale form: Køn og læreprocesser	
Psykolog-fis, mænd og mennesker	
Socialt samvær: Med eller uden voksne	

De unges tilknytning til og udbytte af gruppen	s. 30
De unges udbytte af gruppen - ifølge dem selv	s. 30
Man bliver gladere	
Man får gode venner og selvtillid	
Man lærer at åbne sig	
De unges udbytte af gruppen - et objektiverende blik	s. 35
At vide, hvem man selv er	
At forlige sig med sit liv	
At gribe eget liv	
De unges tilknytning til gruppen	s. 39
Varigheden af de unges deltagelse	
At føle sig anderledes	
Kammeratskabets betydning	
Plejeforældrenes opbakning	
Sammenfatning og perspektivering	s. 44
Sammenfatning af evalueringens resultater	s. 44
Perspektivering	s. 46
De unges udbytte på sigt	
Alternative tilbud	
Referencer	s. 48
Resumé	s. 51

Baggrund

I oktober 1998 oprettede Familieplejen i Roskilde amt en terapeutisk samtalegruppe for unge anbragt i familiepleje. Formålet var at støtte de unges identitetsudvikling og selvstændiggørelsesproces, som netop for disse unge kan være særlig kompliceret og konfliktfyldt.

Unge anbragt i familiepleje har ofte haft en mere eller mindre traumatisk opvækst med forskellige grader af omsorgssvigt, overgreb, separationer, diskontinuitet samt følelsesmæssig og kulturel splittelse mellem flere familier (Halse 1992, Wegler og Warming 1996). Idéen var at skabe et forum, hvor de unge kunne få bearbejdet de livshistoriske traumer, og i samspil hermed aktuelle konflikter og problemer i forbindelse med deres selvstændiggørelsesproces.

Ubearbejdet udgør den traumatiske opvækst såvel i et her og nu perspektiv som på sigt en trussel mod de unges livskvalitet og trivsel, herunder mod evnen til at skabe, vedligeholde og bevare sociale bånd, til at "mærke sig selv" og på den baggrund øve indflydelse på egne livsomstændigheder, samt til at klare separationer og stress. I forlængelse heraf er der endvidere alvorlig risiko for videreførelse af den sociale arv (Christoffersen 1993, Vinnerljung 1996).

Samtalegruppen er derfor et behandlingstilbud, der både sigter på at forbedre den unges livskvalitet og handlekapacitet her og nu; og samtidig har et forebyggende sigte med henblik på de psykiske senvirkninger og videreførelse af den sociale arv.

Gruppen ledes af to gruppeterapeuter - en kvindelig og en mandlig psykolog. Den ene: Inge Østergård Hansen har mange års erfaring i arbejde med familieplejeanbragte børn og unge. Den anden: Mogens Nielsen har mange års erfaring med gruppeanalyse, blandt andet børne- og ungegrupper i Greve Kommune i folkeskoleregi.

Gruppen er en åben gruppe i den forstand, at der løbende kan komme nye til. Dog er der sat et maksimalt deltagerantal på 8. Der holdes møde i gruppen en gang om ugen af halvanden times varighed. Først en times gruppesamtale, og så en halv time med socialt samvær med saftevand og brød.

I alt 15 unge i alderen 12 - 16 år, heraf 3 drenge og 12 piger har deltaget i samtalegruppen. Enkelte har forladt gruppen efter relativt kort tid, mens de fleste har haft

længerevarende forløb. To har været med gennem alle tre år¹. Fremmødet har generelt betragtet været overordentlig stabilt. Da de unge kommer fra et stort geografisk område, har der været etableret taxaordning mellem Familieplejen i Roskilde amt, hvor samtalegruppen holder til, og Roskilde station. Transport til og fra Roskilde station har skulle klares individuelt.

Oprettelsen af gruppen var i udgangspunktet et projekt, støttet af midler fra Den Sociale Sikringsstyrelse. Dog var det intentionen, at gruppen skulle forsætte også efter projektperiodens udløb. I foråret 1999 blev sociolog Hanne Warming tilknyttet projektet som evaluator, og i november 1999 blev psykolog Ole Almstrup tilknyttet som supervisor for gruppelederne. Begge dele med det formål at øge muligheden for systematisk refleksion over arbejdet med de unge, og herigennem for kvalificeret metodeudvikling. I løbet af projektperioden er nogle af disse erfaringer blevet formidlet til et bredere publikum gennem publicering af 2 artikler². Nærværende rapport udgør den afsluttende erfaringsopsamling i forbindelse med projektperiodens udløb³.

---

¹ Den ene af disse var i en længere periode forhindret i at deltage i møderne grundet konfirmationsforberedelse. Alligevel betragtede både hun og de øvrige gruppemedlemmerne hende stadig som medlem af gruppen, og efter konfirmationen genoptog hun sin deltagelse i møderne på en helt selvfølgelig måde.

² jvf. referencelisten Warming 2000 a & b.

³ Det er dog intentionen at lave en opfølgende undersøgelse med henblik på virkninger af deltagelse i samtalegruppen på sigt.

Metode

Formål

Formålet med denne evaluering har for det første - og som nævnt ovenfor - været at understøtte den løbende refleksion og metodeudvikling i det gruppeanalytiske arbejde med unge anbragt i familiepleje. Derudover er formålet også en resultatvurdering, det vil sige at belyse, hvad forskellige familieplejeanbragte unge har fået ud af at deltage i samtalegruppen. Endelige har formålet, som en del af metodeudviklingsarbejdet, været at relatere resultaterne på forskellige tidspunkter til udviklingen i gruppen, herunder til korrigeringer og justeringer af den gruppeanalytiske metode.

I nærværende rapport anlægges der derfor et resultat- såvel som procesanalytisk perspektiv. Herigennem vil rapporten belyse:

- Samtalegruppens udvikling i relation til gruppeledernes arbejdsmetode og den løbende refleksion og udvikling af denne.
- De unges subjektive oplevelser af at være i gruppen, herunder af gruppeledernes arbejdsmetode.
- De forskellige unges forskellige tilknytning til og udbytte af at deltage i gruppen.

Analysestrategi

Forskning i børn eller forskning *med* børn

Indenfor nyere barndomsforskning skelnes grundlæggende mellem forskning *i* børn og forskning *med* børn. Forskning *i* børn orienterer sig teoretisk og metodisk efter den alment anerkendte forudsætning, at voksne ved bedre end børn, også når det gælder børnenes liv. Det gør den ved at tage udgangspunkt i teorier om børn(s udvikling) og ved at bruge voksne som informanter om børns liv og udvikling. Heroverfor stiller forskning *med* børn sig kritisk overfor denne forudsætning. I stedet forudsættes det, at god viden om børn må tage udgangspunkt i børns erfaringer, og endvidere at forskeren for at få adgang til denne viden må forsøge at skabe et ligeværdigt forhold til børnene (Mayall 2000; s. 121).

Man kan stille sig kritisk overfor voksnes bedreviden om børn både med udgangspunkt i en realistisk epistemologi og med udgangspunkt i en konstruktivistisk epistemologi⁴. Fra den realistiske epistemologi kan man stille spørgsmålstejn ved, om voksne virkelig ved bedre end børn, eller om det ikke snarere er børnene selv, der har det bedste kendskab til egen livsverden. Fra en konstruktivistisk epistemologi og med afsæt i den Foucaultske pointe om sammenhængen mellem viden og magt, kan voksnes bedreviden om børn anskues som et magtforhold snarere end som et neutralt faktum (Foucault 1976 & 1982). Fra dette perspektiv bliver det derfor et etisk - eller politisk - spørgsmål, om man vil bidrage til dette magtforhold eller i stedet arbejde på at give stemme til andre perspektiver (Lather 1986, Denzin 1994, Warming 2002).

I denne evaluering anskues de unge som havende det bedste kendskab til egen livsverden. Samtidig anerkendes også de voksnes erfarings- og forskningsbaserede viden om børn og unges udvikling og trivsel - dog ikke som bedreviden, men som anderledes viden⁵. Således anskues den teoretiske viden om børns udvikling og de unges kendskab til egen livsverden som ligeværdige, men forskellige perspektiver.

Konkret fremgangsmåde

Evalueringen bygger på kvalitative interview med samtlige unge, der i løbet af projektperioden har deltaget i samtalegruppen samt på gruppeledernes fortløbende beretninger om gruppeprocesser og samtaletemaer. De unge er blevet interviewet kort efter, at de er startet i gruppen, når de forlader gruppen, og igen to år efter, at de har forladt gruppen. Endvidere er der ca. midtvejs i projektperioden lavet et gruppeinterview med seks unge, som på det tidspunkt deltog i gruppen.

De individuelle interview fandt oftest sted hjemme hos den unge selv, fordi de fleste oplever det mere trygt at tale om fortrolige ting "på hjemmebane". Samtidig giver det at komme hjem til den unge selv et lille indblik i den unges livsverden, hvorved man som interviewer har et bedre grundlag for at spørge meningsfuldt uddybende. Derudover brugte evaluator sin viden om gruppeprocesserne til at spørge meningsfuldt uddybende til disse.

Som indledning til hvert interview blev den unge informeret om formålet med interviewet, og han/hun blev spurgt, om det ville være i orden at optage interviewet på bånd. Det blev i den forbindelse understreget, at det absolut ville være fuldt ud

---

⁴ Epistemologi betyder læren om, hvordan man kan erkende noget om noget. Forskellen på den realistiske og den konstruktivistiske epistemologi er, at førstnævnte hævder, at det er muligt at opnå objektiv sand viden. Heroverfor hævder sidstnævnte at viden altid er perspektivisk, og at der ikke findes én sandhed (Rorty 1991, Guba & Lincoln 1994).

⁵ Dermed anerkendes det samtidig, at det, at voksnes erfarings- og forskningsbaserede viden i almindelighed fremstår som mere kvalificeret viden, er udtryk for et magtforhold.

acceptabelt at sige nej, idet evaluator så blot ville notere svarene ned. Ingen af de unge benyttede sig imidlertid af denne mulighed, og alle interview blev derfor båndet.

Dernæst blev de unge introduceret til interviewguidens opbygning, men hvor det samtidig blev forklaret, at denne ikke nødvendigvis skulle følges strikt - at det vigtigste var, at den unge kom frem med det, der for ham/hende var vigtigt. Det blev også understreget, at det ville være helt i orden, at undlade at svare på nogle af spørgsmålene, eller at sige: "Det kommer ikke dig ved", eller "det har jeg ikke lyst til at tale om". Nogle gange blev denne introduktion af evaluator sluttet med noget i retning af denne formulering: "Det er dig, der sidder ved styrepinden, for det er dig, der ved, hvad der er vigtigt at få frem, og det er også dig, der ved hvad der er irrelevant eller som du ikke gider at tale om - du bestemmer!". Hos mange af de unge trak denne udmelding et smil frem. En kommenterede "Ok, det er ikke så tit, man hører dét". Nogle begyndte herefter spontant at fortælle, mens andre afventede evaluators spørgsmål.

Interviewguiden var bygget op omkring følgende fire temaer:

Den unges livshistorie

Den unges selvforståelse

Den unges tanker, håb og bekymringer for fremtiden

Den unges oplevelse af samtalegruppen og eget udbytte af at deltage

Hver tema blev indledt med et "grand-tour"-spørgsmål, hvor den unge blev opfordret til frit at fortælle om det pågældende tema. Eksempelvis: "Først vil jeg gerne have dig til at fortælle mig din livshistorie". Herefter fulgte nogle hjælpespørgsmål, hvis denne fortælling ikke blot flød af sig selv. Endvidere blev de to første temaer afsluttet med en opfordring til metafor-dannelse Eksempelvis: "Prøv at tænke dig selv som en tegneseriefigur: Hvilken en kommer du så til at tænke på, hvilken en passer godt på dig?"⁶

---

⁶ Hos nogle kalder denne metafor-tilgang sikkert et smil frem på læben, og mange af de unge syntes da også at metafor-spørgsmålet var et meget mærkeligt spørgsmål - hvilket de i øvrigt også blev forberedt på med indledningen "nu kommer der et lidt "weird" spørgsmål. Imidlertid er det en erfaring fra såvel terapeutisk arbejde som kvalitativ forskning i eksempelvis identitet, hverdagsliv og organisationskultur, at metaforer kan være endog særdeles sigende og informationsrige. I denne evaluering er metaforen først og fremmest brugt som ledetråd med henblik på et eventuelt plot i den unges narrativisering af sin livshistorie henholdsvis selvforståelse: Var der et plot og hvad gik det eventuelt ud på? Dette kræver imidlertid en tolkning, og da metaforer sjældent er entydige (hvilket ikke kun er en svaghed men også en styrke, fordi de dermed netop også er i stand til at indfange det flertydige) var det en del af interviewmetoden ikke at lade metaforen udgøre slutpunktet, men en anledning til associationsdannelse omkring temaet (jvf. også Hollway og Jefferson 2000 for en uddybning af denne metode)

Det blev hele tiden tilstræbt at give mest mulig plads til den unges egen fortælling, for det første gennem de åbne opfordringer til at fortælle og ved at give tid til tøven, associationer og eftertanke. For det andet gennem uddybende spørgsmål til det, den unge havde sagt.

Analytisk perspektiv

Analysen af interviewene kombinerer en hermeneutisk⁷ og en komparativ narrativ⁸ tilgang. Den hermeneutiske tilgang indebærer en indlevende fortolkning af de unges subjektive oplevelser af at være i gruppen, herunder af gruppeledernes arbejdsmetode og af deres udbytte af at deltage i gruppen. Eller formuleret med andre ord: Den søger at give stemme til de unge selv på deres egne præmisser. Heroverfor anlægges der med den komparative narrative tilgang et objektiviserende blik på de unges identitetsudvikling og løsrivelsesproces, men på en måde hvor analysestrategiens grundlæggende forståelse af de unge som havende det bedste kendskab til egen livsverden fastholdes.

Den komparative narrative analyse baserer sig på en forståelse af identitet som noget, der - ikke mindst i det refleksivt moderne samfund⁹ - tilegnes, bearbejdes, kommunikeres og forhandles gennem selvfortællinger. Dette må dog ikke forveksles med en forståelse af identitet som noget rent kommunikativt. Tværtimod forstås individets identitet og selvforståelse som funderet i livshistorien i den forstand, at dets kropslighed og handlinger løbende gives betydning såvel som udvikles gennem erfaringer, sprogliggørelse og refleksion i interaktion med omverdenen¹⁰. Denne udvikling og betydningsdannelse lagres løbende kropsligt og mentalt, og kan siges at udgøre identitetens råstof, hvor det kropslige danner basis for den følelsesmæssige, intuitive og selvfølgelige væren, mens det mentale danner basis for det refleksive og intenderede jeg. Men hverken det kropslige eller det mentale er entydigt. Tværtimod er det kun i kraft af en narrativ ordning, at det kan fremtræde og fungere som et (tilsyneladende) meningsfuldt hele og guidende princip (Gergen 1994, Bourdieu 1995, Horsdal 1999,

---

⁷ Hermeneutisk betyder indlevende fortolkende, det vil sige at forsøge at forstå det studerede på dets egne præmisser.

⁸ Komparativ betyder sammenlignende. I denne evaluering er det sammenligning over tid med henblik på udvikling i den unges selvforståelse, personlige integritet og oplevelse af gruppen. Narrativ betyder fortælling. I den narrative analyse lægger man vægt på fortællingens opbygning (i denne evaluering specielt med hensyn til sammenhæng) og plot. Den komparative narrative analyse i denne evaluering fokuserer således på ændring over tid med hensyn til sammenhæng og plot i de unges fortællinger.

⁹ Det refleksivt moderne samfund er blandt andet karakteriseret ved detraditionalisering, orientering mod stadig udvikling og øget præstation samt forestillingen om "grænseløs formbarhed" (Ziehe & Stubenrauch 1983 samt Mathiesen og Nielsen 1993). I tilknyt til disse sociokulturelle udviklingstræk oplever subjekterne i stigende grad skabelse af identitet og individualitet gennem selvscenesættelse som krav og mulighed (Beck & Beck-Gernsheim 1990, Giddens 1991, Ziehe 1997, Nielsen 2001)

¹⁰ Denne forståelse er både psykoanalytisk (blandt andet Freud 1905-31 & 1940, Winnicott 1958 & 1971, Chodorow 1978, Chasseguet-Smirgel 1980 a & b, Gambaroff 1980 & 1986, Klein 1990) og sociologisk (blandt andet Mead 1967, Lorenzer 1975, Barth 1981, Bourdieu 1992 & 1997, Cranach 1995, Fornäs 1994 og Frønes 2001) inspireret. For en uddybelse af forståelsen henvises til Nielsen (2001).

Nielsen 2000). Dermed kommer selvfortællingen ind, som medium for tilegnelse, bearbejdning, kommunikation og forhandling af selvidentitet og selvforståelse.

I analysen af de unges selvidentitet og selvforståelse fokuseres for det første på, i hvilken grad de unge overhovedet har en selvfortælling, det vil sige på integriteten i selvidentiteten og selvforståelsen (Bruner 1988, Gergen 1994, Horsdal 1999 Habermas & Bluck 2000). For det andet fokuseres der på centrale konflikt- og livstemaer i de unges narrativisering af egen livshistorie, selvforståelse og fremtidsorientering. Ved at sammenligne de unges selvnarrativisering, herunder i hvilken grad, de overhovedet har en selvfortælling samt presserende konflikter og livstemaer på forskellige tidspunkter opnås indsigt i identitetsudviklingen. Denne relateres herefter til, hvilke temaer der har været oppe i gruppen, samt til de unges egne fortællinger om, hvad der foregår til gruppesessionerne og om deres udbytte af samtalegruppen.

Denne analytiske tilgang giver mulighed for - såvel i en afsluttende evaluering som med henblik på input til det løbende metodeudviklingsarbejde - at evaluere det, der foregår i gruppen både udfra de unges egen oplevelse og udfra en analyse af, hvorvidt det rammer ind i noget centralt i forhold til de unges aktuelle problemer og identitetsarbejde.

Datamateriale

Datamaterialet består af i alt 22 individuelle interview med 15 unge: 8 unge, som er interviewet én gang, og 7 unge, som er interviewet 2 gange, samt et gruppeinterview med 6 deltagere. Endelig indgår også gruppeledernes fortløbende beretninger om gruppeprocesser og samtaletemaer fra de i alt 110 gruppesessioner som datamateriale.

I følge evauleringsdesignet skulle alle unge ideelt set interviewes umiddelbart efter deres indtræden i gruppen, ved deres udtræden af gruppen, og igen to år efter deres udtræden. Imidlertid blev der først tilknyttet evaluering til projektet, efter at gruppen havde kørt et halvt års tid. På dette tidspunkt var der allerede to, der var gået ud af gruppen. Yderligere to gik ud af gruppen samme forår. For disse fire var det derfor ikke muligt at lave to adskilte interview i forbindelse med henholdsvis indtræden og udtræden af gruppen. Herefter kørte gruppen stabilt i lang tid, og det er derfor kun for disse fire unge, at det har været relevant at foretage det sidste interview (2 år efter udtræden af gruppen). En af disse fire unge har det ikke været muligt at interviewe, da vedkommende p.t. er ude at sejle.

Yderligere fire unge har afsluttet et forløb i gruppen. Disse er blevet interviewet både ved deres indtræden¹¹ og igen ved deres udtræden. Dog var der en af disse unge, der ikke

---

¹¹ En af disse unge var med fra gruppens start, og er ikke blevet interviewet umiddelbart efter sin indtræden, men godt et halvt år efter (da der blev tilknyttet evaluering til projektet).

ønskede at blive interviewet i forbindelse med sin udtræden af gruppen. Vedkommende havde givet tilsagn om at ville deltage, og der var lavet aftale om interview. Men da Evaluator kom ud til plejehjemmet, var den unge ikke hjemme, og plejeforældrene fortalte, at vedkommende alligevel ikke havde lyst. I stedet fik evaluator en snak med plejeforældrene om den unges erfaringer med samtalegruppen, og om hvorfor vedkommende ikke havde lyst til at lade sig interviewe. Denne samtale indgår som en del af datamaterialet.

I skrivende stund er der syv deltagere i samtalegruppen. Disse er alle blevet interviewet ved deres indtræden i gruppen¹², og en af dem er blevet interviewet yderligere en gang i forbindelse med midlertidig udtræden af gruppen.

De 22 individuelle interview med de 15 unge er herefter fordelt på følgende måde:

Interviewet ved indtræden i gruppen:	7
Interviewet ved udtræden af gruppen:	1
Interviewet både ved indtræden og udtræden af gruppen:	4
Interviewet ved udtræden og igen to år efter:	3
I alt:	15

Validitet og etik

I denne evaluering er det - som i andre evalueringer og metodeudviklingsarbejde - de generelle dynamikker, der er af interesse. For at nå frem til en valid forståelse af disse, er det hensigtsmæssigt at trænge ind i hver enkel persons helt specifikke historie, hans/hendes livsbetingelser samt måder at tænke, handle og opleve på. Endvidere kan det i forlængelse heraf - af hensyn til dokumentation af analysens validitet såvel som med henblik på levendegørelse af analysen - være fristende at gå helt tæt på også i formidlingen af resultaterne. Imidlertid er det vigtigt i den henseende også at gøre sig nogle etiske overvejelser.

Skabelse af tillid er afgørende for at få lov at komme tæt på. I første omgang er det afgørende i forhold til at få de unge til at indvillige i at lade sig interviewe, i anden omgang i forhold til at lave kvalitativt gode interview - en tillid som både gælder evalueringen og interviewerens. Typisk er det sådan, at tilliden - eller manglen på samme - til projektet (i dette tilfælde evaluering) er det afgørende i den indledende fase, men at tilliden - eller mistilliden - til interviewerens som person efterhånden i takt med kendskabet til denne træder i forgrunden (Czarniawska 1998; s. 41).

---

¹² To af disse var ligeledes med fra gruppens start, og er også først blevet interviewet ca. et halvt år efter deres indtræden i gruppen.

Tillidens primære forudsætning er åbenhed (Luhmann 1973). Samtidig er åbenhed også en vigtig etisk fordring. Det har derfor været vigtigt at fortælle de unge om formålet med interviewene og om, hvordan de ville blive brugt. Endvidere har det i tilrettelæggelse af tid og sted for interviewene været de unges ønsker, der har været det primære. For det første fordi tryghed, udover at hænge sammen med tillid, også er afhængig af stedet og tiden for interviewet. For det andet for at gøre deltagelse så bekvem (så lidt belastende) som muligt.

Endelig handler tilliden som nævnt også om evaluators person, og det i stigende grad efterhånden som processen skrider frem. Denne tillid skabes - eller mislykkes - dels ved, at evaluator bevidst eller ubevidst viser sider af sin personlighed, dels gennem hendes måde at forholde sig og stille uddybende spørgsmål til den unges fortælling. Idealet er en så tillidsfuld relation, at interviewet i størst mulig omfang kommer til at ligne en dyb og fortrolig samtale mellem nære venner.

Imidlertid indebærer dette ideal for interviewet også et etisk dilemma, som af Jette Fog er blevet formuleret som modsigelsen mellem "samtalens fortrolighed, åbenhed og gensidighed på den ene side og samtalen brugt som metode, på den anden" (Fog 1992; s. 218). Som "analyserende fortrolig" - både under og efter samtalen - kommer evaluator måske til at se og forstå mere, end personen selv ønsker at blive konfronteret med, henholdsvis ønsker, at evaluator skal se af ham/hende, eller ønsker skal blive offentliggjort.

Dette dilemma kan ikke løses definitivt, men er i den konkrete interviewsituation håndteret ved at vise stor lydhørhed for den enkelte unges grænser i forhold til, hvad han/hun har lyst til at fortælle om henholdsvis erindre. Endvidere er der i formidlingsfasen lagt stor vægt på anonymisering. I selve analysen er der med henblik på sikringen af validiteten gået så tæt på hver enkel, som interviewene tillod, men i fremstillingen bliver de individuelle historier kun bragt i uddrag og med sløring af identificerende detaljer. Således har anonymitetshensynet i denne fase vejet tungere end dokumentationshensynet.

Rapportens opbygning

Analysen består af to dele: For det første en analyse af gruppeterapeuternes arbejdsmetode og udviklingen af denne, for det andet en analyse af de unges tilknytning til og udbytte af gruppen.

Først introduceres til de grundlæggende principper i terapeuternes arbejdsmetode. Herefter følger et afsnit om udviklingen i gruppedynamikken, gruppeterapeuternes refleksioner over denne og justeringer af metoden.

I analysen af de unges udbytte af gruppen fremstilles først, hvad de unge selv oplever at have fået ud af at gå i gruppen. Herefter anlægges et mere objektiverende blik. Med afsæt i et narrativt komparativt perspektiv analyseres det, hvad de unge har fået ud af at deltage i gruppen, herunder hvordan deres selvfortællinger har udviklet sig.

Motiveret af en af konklusionerne fra den objektiverende analyse om, at de unges udbytte af samtalegruppen i høj grad er afhængig af, hvor længe de går i gruppen, fokuserer analysen af de unges tilknytning til gruppen på, hvilke faktorer og dynamikker, der virker hæmmende henholdsvis befordrende for de unges varige tilknytning til gruppen.

Rapporten afsluttes med en sammenfatning af rapportens hovedkonklusioner i punktform samt en perspektivering med hensyn til opfølgning på rapporten samt forslag om også andre typer ungegrupper til familieplejebragte unge som supplement til terapeutiske grupper¹³.

---

¹³ I forbindelse med de løbende tilbagemeldinger fra interviewene udsprang idéen om, at det måske også kunne være frugtbart med ungegrupper uden et egentlig behandlingssigte. Denne idé er blevet "søsat" som et nyt metodeudviklingsprojekt i Familieplejen i Roskilde amt.

Gruppeterapeuternes arbejdsmetode og udviklingen af denne

Idégrundlag og grundlæggende principper

Den bærende idé for etableringen af samtalegruppen er hensigten om at skabe et kollektivt terapeutisk forum med åbenhed for alle deltagernes problemer. Gruppeterapeuternes arbejdsmetode er bygget over den samme skabelon, som den ene af terapeuterne allerede i en årrække havde arbejdet udfra og haft gode erfaringer med¹⁴ i Greve Kommune (Nielsen 1996). Nedenfor skal de grundlæggende principper i denne arbejdsmetode skitses.

Adskillelse af terapeutisk samtale og efterfølgende socialt samvær

Hver seance består af en time med samtale og 1/2 times efterfølgende socialt samvær. Det er en del af metoden at lave en klar adskillelse af disse to dele. Samtaletimen er således der, hvor man taler om problemer - det egentlige terapeutiske rum. Bagefter hygger man sig bare. Hvis en af deltagerne lægger an til at snakke fortroligt, henvises vedkommende til "det tager vi op næste gang i gruppen" (Glerup mf. 1993, Hansen & Nielsen 1999). Denne adskillelse har dels en funktion i forhold til etableringen af det terapeutiske rum selv, dels i forhold til at lave en afslutning, hvor de unge ikke forlader gruppen "hudløse", men har fået tid til at falde til ro ovenpå en - måske oprivende og belastende - samtale.

Socialt samvær: Omsorg og fællesskab

Det sociale samvær har derudover den funktion, at terapeuterne kan give de unge omsorg og opmærksomhed. Kollektivt sker dette blandt andet ved, at der serveres saftvand og brød. Det sociale samvær giver endvidere mulighed for mere individuel omsorg og opmærksomhed, og for på den måde at slutte - den i nogle tilfælde belastende - seance på en helende og behagelig måde. Endelig har det sociale samvær også som formål at styrke det sociale fællesskab, og herigennem befordre trygheden og tilliden i gruppen (Hansen & Nielsen 1999).

Det er således hensigten, at den halve times sociale samvær på ovennævnte måde skal understøtte det, som er fundamentalt i gruppeterapien: Nemlig åbenhed om alle deltagernes problemer.

---

¹⁴ AKF evaluerede i 1994 børnegrupperne i Greve Kommune. I AKF's evaluering konkluderedes det, at børnene havde stort udbytte af grupperne (Mehlbye 1995)

Terapeutisk samtale: At forstå de unge på deres egne præmisser

Det er helt grundlæggende i metoden, at gruppesamtalerne etableres som et frirum fra de voksnes bedreviden. Terapeuterne søger således at forstå de unges problemer på de unges egne præmisser, det vil sige på en ikke moraliserende eller opdragende måde (Glerup mf. 1993 samt Hansen & Nielsen). Dette tjener tre sammenhængende formål:

For det første at understøtte åbenheden om *alle* deltagernes problemer. I dagligdagen - i skolen, i plejehjemmet, ved samtaler med familieplejekonsulenter o.s.v. - er der problemer, oplevelser og overvejelser, som de unge ikke involverer voksne i, eller, hvis de gør det, ikke føler sig forstået i forhold til, netop på grund af de voksnes bedrevidende attitude. Derfor er det vigtigt med en anderledes attitude, hvis gruppesamtalerne skal udgøre et kvalitativt anderledes forum for bearbejdning af de unges problemer, oplevelser og overvejelser.

For det andet inviteres de unge - via den ikke-bedrevidende holdning - til selvstændiggørelsesarbejde på en måde, der muliggør (fordrer) et alternativ til det sædvanlige valg mellem på den ene side oprør mod og afstandtagen til voksne (mænd og kvinder¹⁵); på den anden side tilpasning og underordning. Med et begreb fra Ziehe og Stubenrauch inviteres de til "usædvanlige læreprocesser", som netop handler om at tilegne sig sit eget liv:

"Usædvanlige læreprocesser kan man simpelthen ikke tænke sig til, de er ikke programmer, de er ikke propaganda for en retning, de er ganske enkelt søgebevægelser for at imødegå en nødtilstand, der snører én inde, generer og fornærmer én. *Den angstfrie ACCEPT af denne søgebevægelse er egentlig ouverturen til den "usædvanlige læreproces"!*"

Ziehe & Stubenrauch 1983; s. 242

For det tredje og i forlængelse af ovenstående er det blandt andet ved at indtage den ikke bedrevidende position og samtidig at bruge sin professionelle viden til at spørge indlevende og hjælpe meningsfulde fortolkninger af det modsætningsfyldte på vej, at terapeuterne skaber et kreativt rum for integrative selvfortællinger (Frølund & Nielsen 1997). Det vil sige et rum, hvor man i en fælles søgeproces skaber det, man finder (Vitger 1997).

At, "man skaber det, man finder", skal forstås på den måde, at det er den unges livshistorie, følelser, adfærdsmåder og oplevelser, man finder, og som er råstoffet for

---

¹⁵ Udfra den anskuelse, at køn er en central omdrøjningsakse både i forhold til de unges identitetsarbejde generelt og i forhold til deres erfaringer med voksne er det en vigtig del af metoden, at der både er en mandlig og en kvindelig terapeut.

skabelsen af selvfortællingen - men at råstoffet samtidig skabes og omskabes gennem den betydning og legalitet, det gives i interaktionen - og derved bliver til en integrativ selvfortælling.

At hjælpe problemformuleringen på vej

Gruppesamtalerne tager udgangspunkt i:

- 1) Det, som de unge selv bringer på bane
- 2) den forhåndsviden, terapeuterne har om de unge (eksempelvis fra plejefamilien)
- 3) interaktionerne og relationerne mellem gruppemedlemmerne

(Hansen & Nielsen 1999).

Idealet er, at de unge selv bestemmer, hvilke temaer, de vil snakke om. Imidlertid er det at mærke problemerne og turde tage dem op i sig selv en lærerproces, og som sådan et vigtigt mål for arbejdet i gruppen. Det er derfor en del af metoden, at terapeuterne hjælper formuleringen af problemerne på vej, ved at spørge (uddybende) til noget, som, de ved eller fornemmer, er vigtigt for en eller flere af de unge.

Som eksempel kan nævnes, at en af de unge i gruppen fortæller om sin mor, der er psykisk syg - hvorefter den ene af terapeuterne bringer angsten for også selv at være syg på bane. Et andet eksempel, er en gruppesamtale, hvor en af deltagerne for sjov smådriller en anden, men hvor situationen accelererer i alvor. Her italesættes situationen af en af terapeuterne med følgende bemærkning: "Nu kan I øve jer i det, der hedder kompromis og forhandling". Den efterfølgende gang bearbejdes oplevelsen, og gruppen har en snak om, hvad det egentlig var, der skete. Netop det at håndtere drilleri, og at undgå at blive meget hidsig var på det tidspunkt et vigtigt tema for denne unge. I situationen fik terapeutens kommentar måske vedkommende til at stoppe lidt op og reflektere over sig selv. I hvert fald blev konflikten landet af de unge selv. Den efterfølgende gang fik den unge ros af terapeuten for at have klaret situationen samt mulighed for at snakke om, hvad det er, der er så svært i sådan en situation, og hvordan det alligevel var lykkedes lande konflikten på en god måde.

Alle skal ses og høres

Som nævnt ovenfor er idealet, at de unge selv bestemmer, hvilke temaer, de vil snakke om. Imidlertid er det ikke alle, der har lige let ved hverken at tage ordet, mærke sig selv eller at blive hørt af andre i en gruppe. Det er derfor en vigtig del af metoden at sørge for, at alle kommer til orde, og at ingen kommer til at føle sig overset hverken af terapeuterne eller gruppens øvrige medlemmer. Dette tilgodeses primært ved, at terapeuterne spørger

til den enkelte, men fremmes derudover også gennem, at alle deltagere skal præsentere sig selv hver gang, der starter en ny i gruppen.

Regler i gruppen

Endelig er det en vigtig del af metoden med et sæt fælles regler for alle deltagerne. Disse skal støtte op omkring basisnormen, som i projektbeskrivelsen er sammenfattet på følgende måde:

"I gruppen kan du fortælle de andre om dine erfaringer udenfor gruppen og i gruppen og hvad der ellers sker i dit liv. De andre kan komme med deres reaktioner til, hvad du har fortalt dem, ligesom du kan komme med dine reaktioner til, hvad de fortæller."

Hansen & Nielsen 1999

Reglerne gennemgås inden starten i gruppen og repeteres ved første deltagelse. De lyder som følger:

- Man skal komme hver gang
- Man skal komme til tiden
- Man skal blive siddende på sin plads
- Der må ikke manipuleres med medbragte eller tilstedeværende ting (bordet, man sidder omkring, er og skal forblive tomt)
- Man skal snakke én af gangen
- Der kan tales om alt
- Der er tavshedspligt. Det, der tales om i gruppen, må ikke misbruges til drilleri eller refereres udenfor

Hansen & Nielsen 1999

Reglerne omfatter alle, det vil sige også terapeuterne. Derfor indebærer reglen om tavshedspligt også, at hverken plejeforældre, forældre eller andre får oplysninger om, hvad den unge fortæller i gruppen, med mindre den unge er indforstået med det. Der holdes således heller ikke møder mellem terapeuter og plejeforældre/forældre uden den unges deltagelse eller - hvis den unge ikke ønsker at deltage - en drøftelse med den unge om, hvad der kan siges til plejeforældrene/forældrene.

Udvikling i gruppedynamikken, refleksioner og justeringer af metoden

At starte op

At starte en terapeutisk gruppe op er noget, der tager tid. Tid til at lære hinanden at kende og fatte tillid, samt tid til at etablere en gruppekultur. I denne opstartstid kan seancerne opleves som på en gang belastende og overfladiske, samt måske som spild af tid.

Også i denne gruppe var opstarten en "hård nød at knække". Mange af de unge fortæller således i interviewene fra denne første tid, at "det er kedeligt at sidde stille og snakke en hel time", og at det, at komme til seancen virkelig, er noget, de skal tage sig sammen til, eller måske ligefrem presses til af plejeforældrene. I disse interview er en del af de unge også skeptiske i forhold til, hvorvidt det overhovedet er muligt at skabe fortrolighed i en gruppe. Flere af dem mener, at fortrolighed er noget, man har mellem to, hvor man kan have øjenkontakt.

Ingen af de unge oplever i denne fase, at der sker en dybdegående bearbejdning af problemer. Terapeuterne oplever, at adfærden i gruppen er meget impulsstyret, angstpræget og i voldsom opposition, herunder at samtalerne er præget af positionskampe mellem drengene, såvel som af en flirten mellem kønnene. Nogle af de unge kommer næsten ikke til orde og svarer kun kort eller undvigende, når de bliver spurgt om noget.

Tre unge - alle drenge - forlader gruppen i løbet af det første halve års tid. Den første allerede efter seks gange. Den næste forlader gruppen efter seksten gange, men har inden da haft rigtig mange fravær. Den sidste forlader gruppen efter 20 gange, det vil sige knap et halvt år.

Umiddelbart synes gruppen ikke rigtig at fungere - men helt så galt er det måske ikke. Godt nok sker der i denne fase ikke en dybere bearbejdning af personlige (konkrete) problemer. Men i gruppesamtalerne berøres mange problemer og erfaringsflader, som er fælles for de unge. Og flere af de unge giver allerede i denne første fase udtryk for at have fået styrket deres selvværd og selvtillid gennem oplevelsen af, at "jeg ikke er den eneste" og af, at "de andre kan lide mig", selvom jeg blotter mig/fortæller om mine skyggesider.

Herigennem - og ved at de unge ikke har en hverdag sammen - etableres gruppen som relativt ufarligt forum for identitetsudkast. *Relativt* ufarligt - idet de unge også giver hinanden modspil. I situationen er det ikke altid synligt, om disse modspil får betydning for den unges selvforståelse. Nogle gange kan det se ud, som om der næsten ingenting sker, men hvor der til gengæld kan spores en forandring i det efterfølgende interview. Eksempelvis er der en ung, som i gruppen praler med sine aktiviteter udenfor gruppen,

der er på kanten af det kriminelle. I gruppen får han en del både negativ og solidarisk advarende respons på disse udkast. Pralerierne klinger efterhånden af i den forstand, at han i gruppen ender med at beskrive sig selv som en, der nærmest er i periferien af de ulovlige aktiviteter, han har berettet om. I et interview noget senere er fremstilling af disse ting yderligere ændret: Det er ikke længere så "fedt", "sejt" og fascinerende med de ulovlige aktiviteter, men i højere grad et problem og et adfærdsmønster, som han forsøger af arbejde sig væk fra¹⁶. Samtidig er hans selvforståelse blevet tydeligt mere integrativ, idet den har bevæget sig væk fra dikotomier som god - ond, sej - svag etc.

Kønsblandede eller -segregerede grupper?

Gruppen starter ud som en kønsblandet gruppe. Dette er imod de almindelige anbefalinger i forhold til denne aldersgruppe (Nielsen 1996), og den vanskelige start giver yderligere anledning til at overveje hensigtsmæssigheden af at have både drenge og piger i en gruppe. Terapeuterne overvejer på den baggrund, om pigerne forhindres i at reflektere dybere over nogle emner, fordi drengene på sin side tvinges ud i mere maskuliniserede roller på grund af pigernes tilstedeværelse. De oplever, at den megen flirten øger sårbarheden i gruppen. På den anden side antyder interviewene fra den fortløbende evaluering, at netop det, at gruppen er kønsblandet, tilføjer gruppens støtte til de unge identitetsudvikling en ekstra dimension:

"Dengang var der også drenge i gruppen, og det synes jeg også, der skal være. At høre om, hvordan drenge tænker, og hvilke problemer de kunne have, det var rigtig godt for mig. Jeg snakkede med andre piger, men jeg snakkede ikke med andre drenge på den måde. Det lærte jeg meget af, vil jeg sige.

Interview med en af de unge

Køn og relationen til det andet køn er et centralt tema for mange af de unge. Gruppen udgør et forum, hvor de på en fortrolig og dermed relativ ufarlig måde kan få kønnede med- og modspil på deres kønnede identitetsudkast. Interviewene tyder på, at dette er vigtigt både i forhold til gruppens støtte til de unges selvværd i denne periode, og i forhold til refleksioner over eget forhold til det andet køn. Således synes samspillet i gruppen med det andet køn på andre præmisser end "i det virkelige liv udenfor gruppen" at befordre udviklings- og lærerprocesser, som ikke på samme måde ville være blevet understøttet i en kønssegregeret gruppe.

---

¹⁶ Det er selvfølgelig umuligt at vide, hvad der har forårsaget denne forandring - og det kan også bare handle om at det ene var i en sammenhæng med andre unge; det andet et interview med en voksen. Imidlertid er det bemærkelsesværdigt, som den unge i sine refleksioner over emnet integrerer nogle af de tilbagemeldinger, som vedkommende fik fra de andre. Dette taler for, at der via gruppen faktisk er sket noget i hans selvforståelse.

Efter at de tre drenge har forladt gruppen, er der kun piger tilbage. Erfaringerne fra det første halve år taler både for og imod at forsøge at forsætte gruppen som kønsintegreret gruppe. Imidlertid bliver det "praktiske forhold", der kommer til at afgøre sagen, da der ikke umiddelbart er flere drenge i familieplejeforeningen, som det synes oplagt at give tilbuddet om at starte i gruppen. Således bliver gruppen herefter en ren pige-gruppe.

Om denne forandring siger en af de piger, som har deltaget både i den kønsblandede gruppe og den rene pige-gruppe:

"Det er lidt nemmere, at sidde kun pige - pige, og i stedet for både drenge og piger. Men det kommer også an på, hvilke drenge, det er. Nogle drenge kan jeg sagtens fortælle alting, mens andre ville jeg sku' ikke betro min lillefinger."

"Tror du der er nogle ting, man ikke vil snakke om, hvis der er drenge, uanset om de er til at stole på?"

"Ah..man ville nok ikke lige råbe så højt om, hvor lækker en vis person er - jo det ville man selvfølgelig. Men jo, der ville være noget, der ville være sværere at tale om, hvis der var drenge, men jeg kan ikke forklare, hvad det er."

Interview med en af de unge

I interviewene er der altså både udtalelser, der taler for kønsintegrerede grupper, og udtalelser, der taler for kønssegrerede grupper. Disse udtalelser såvel som erfaringerne fra forløbet kan fortolkes på den måde, at det at få en kønsintegreret gruppe til at fungere og være et trygt forum er en større udfordring end at få en kønssegreret gruppe til at fungere. På den anden side synes den kønsintegrerede gruppe at kunne tilføje de unges udbytte af gruppesamtalerne en ekstra dimension.

Den verbale form: Køn og lærerprocesser

Erfaringerne fra det første halve år giver anledning til at overveje formen i relation til køn. Terapeuterne oplever, at drengene ikke trives så godt som pigerne i samtalsituationen, og derfor let bliver uromagere. Interviewene med de unge støtter på den ene side op omkring denne iagttagelse, men relativiserer den samtidig. Således udtaler drengene sig meget kritisk om formen, blandt andet at det er kedeligt at sidde og snakke en hel time - men det gør pigerne også, om end i mindre grad. Og både drengene og pigerne kæmper med terapeuterne for at få lov til at slutte samtalen af før tid, og i stedet få mere tid til uforpligtende socialt samvær. Dette kan fortolkes som ren magtkamp, men det kan også være tegn på, at de unge oplever en times samtale som meget belastende.

En af de drenge, som netop begrundede sin udtræden af gruppen med, at formen simpelthen ikke passer til ham, starter senere i "De fire årstider". Her føler han sig bedre

tilpas, fordi dette tilbud er mere handlings- og oplevelsesorienteret, og han her ikke er tvunget til at sidde stille og bare snakke:

"Det (samtalegruppen) var ikke specielt spændende, for man blev ligesom tvunget til at sidde og snakke om ens problemer. Der kan jeg bedre lide det, hvor jeg går nu inde i København. Der er det mere frit. Har man lyst til at snakke om det, så snakker man om det. Har man ikke lyst til det, så gør man det ikke. Det kan jeg bedre lide. Derinde (til samtalegruppen) gik det sådan på tur, og så skulle man sidde og snakke..."

"Handlede det bare om, at det var kedeligt - eller handlede det også om, at du dengang ikke rigtig havde lyst til at snakke om sådan nogle ting?"

"Jo, jeg vil gerne snakke - men så vil jeg gerne lære dem, jeg snakker med, lidt bedre at kende, før jeg begynder at sidde og snakke om de problemer, jeg havde. Så skulle man måske lige have været der et par gange først, spillet et spil eller et eller andet. Man skulle lave noget andet først, hvor man lærer hinanden at kende, og så kunne man måske snakke bagefter. (..) Jeg vil sige, at det, de gør i de fire årstider, hvor man kommer ud at prøve noget - klatre eller sådan noget. Det får man enormt meget selvtillid af og lærer hinanden at kende."

Interview med en af de unge

Formen i gruppen *er* meget verbal - det siger måske næsten sig selv, når det er en *samtale*gruppe. Men reglerne om, at "man skal blive siddende på sin plads", og at "der ikke må manipuleres med medbragte eller tilstedeværende ting", er med til at understrege, at det *kun* handler om *verbal* kommunikation. Reglerne så at sige ekskommunikerer andre former for sprog, og gør det sociale rum meget lidt kropsligt og sanseligt. Hensigten er at få de unge til at koncentrere sig om den verbale kommunikation samt at fastholde dem, også når det bliver konfliktfyldt og belastende.

Men hvad hvis denne form ikke er (alle) de unges, kan man spørge. Hvad hvis det verbale sprog ikke umiddelbart kan udtrykke deres erfaringer og følelser – og hvad hvis det ikke det sprog, der bevæger dem mest, får dem til at turde mærke og tage nye skridt?

Erfaringerne fra denne gruppen tyder på, at det ikke er enten eller. Noget af det, som de unge fremhæver som virkelig godt ved gruppen, er:

"Hvis man har siddet og fortalt om noget og er blevet rigtig ked af det og kommet til at græde, og der så er en der kommer hen og trøster med et kram".

Interview med en af de unge

I dette eksempel er der både verbal og ikke-verbal kommunikation, hvor det følelsesmæssige, inklusive solidaritetstilkendegivelsen, netop får ikke-verbale former, og muligvis ikke kunne være kommunikeret så virkningsfuldt rent verbalt.

Det er i den forbindelse tankevækkende, at lige præcis reglerne om at "man skal blive siddende på sin plads" og at "der ikke må manipuleres med medbragte eller tilstedeværende ting" viser sig nærmest umulige at håndhæve med denne gruppe af unge. Specielt er det ofte, at de har ting med, som de tager frem, lægger på bordet og viser frem for de andre. Eksempelvis mobiltelefoner, billeder af familie eller kæreste, venindebøger osv. Fremfor at skælde ud og holde rigtigt fast i reglerne, vælger terapeuterne mere og mere at bruge disse regelbrud positivt ved at tale om, hvad tingene betyder. På den måde bliver ikke-verbal kommunikation i stigende grad tilladt i gruppen, og får hjælp til at blive verbaliseret.

Erfaringerne fra det videre forløb såvel som fra interviewene viser, at det med bare at sidde og snakke; at turde det, at mestre det og at kunne lide det, også er en læreproces. Dette kommer blandt andet til udtryk gennem, at nogle af de piger, som ved det første interview udtaler, at det er kedeligt eller kunstigt og stift at sidde rundt om et bord og tale; ved det efterfølgende interview fortæller, at det er spændende og dejligt. Der er i den forbindelse meget, der tyder på, at netop inddragelsen af den ikke-verbale kommunikation, og hjælpen til at få denne verbaliseret, har fungeret befordrende for denne læreproces.

Her ved afslutningen af projektperioden, er denne læreproces kommet så vidt, at hele samtaletiden bliver brugt til intensiv gruppeterapeutisk samtale. De unge har ofte på forhånd tænkt over noget, de gerne vil have vendt i gruppen, og der er trængsel for at komme på banen. En time synes nu næsten for lidt. Der er altså virkelig sket noget i forhold til i starten, hvor de unge havde meget svært ved at udholde en hel time.

Den læreproces, der har været i gang, har udspillet sig i en dialektik mellem individniveau og gruppekulturen. Det er således både en udvikling af de enkelt gruppedeltagere og af gruppekulturen. Dialektikken består i, at deltagerne i situationen tilpasser sig, tilegner sig og udvikles gennem kulturen samtidig med, at kulturen omvendt også skabes af de deltagende. Således kan de nytilegnede kompetencer på den ene side anskues som noget individuelt, som de unge kan tage med sig fra gruppen og også bruge i andre sammenhænge; på den anden side er det også en gruppekultur, som møder nytilkomne gruppe-medlemmer som krav og tilbud.

I det følgende skal vi se nærmere på dialektikken gruppekulturen - den enkelte unges subjektivitet med udgangspunkt i et konkret eksempel, som har spillet en væsentlig rolle i gruppens liv. Det handler om de unges modstand mod psykologer og mænd.

Psykolog-fis, mænd og mennesker

"Det er bare fordi, de er voksne (at man ikke snakker med dem om alt). Det er ligesom, det er psykologer, dem gider man ikke snakke med. Hvad fanden rager det dem? Så er det bedre at snakke med ens veninder"

Interview med en af de unge

Voksne - plejeforældre, lærere, familieplejekonsulenter, psykologer osv - der vil snakke problemer og hjælpe, har der været rigtig mange af gennem disse unges livsløb. Mange af de unge er derfor trætte af behandlere og "psykolog-fis", trætte af at blive fortolket og behandlet. Og de udviser i forlængelse heraf ikke udelukkende taknemmelighed, når terapeuterne spørger til deres følelser eller inddrager deres ikke-verbale kommunikation:

"Man kan mærke på dem, at de er psykologer - så gider man nogle gange ikke snakke."

Også i dag, hvor en sad og vippede med sin sko. Så sagde de: "Og hvad siger den sko så: Vil den fortælle noget?"

Gruppeinterview med de unge

Noget af det, de unge specielt fremhæver som provokerende ved psykologer og behandlere, er det, de oplever som distanceret professionalisme:

" Mogens kunne finde på at sige: "hvordan har du det med det", når man bare sidder og stortuder. Det er han holdt op med - heldigvis. De skal ikke være psykologer, eller hvad fanden det nu bliver kaldt. De skal være almindelige voksne."

"At være psykologer, er det at spørge, hvordan har du det med det, sådan som du fortalte om før?"

"Det er at være professionel, rigtig professionel i forhold til sit job. Man skal være bare i hvert fald en lille bitte smule menneskelig, og det synes jeg, de har været rimelig gode til.

Interview med en af de unge

Modstanden mod at blive fortolket holder sig hele vejen gennem projektperioden, og den retter sig især mod den mandlige terapeut. Dette synes der at være flere ingredienser i: Nogle af de unge oplever således den mandlige af terapeuterne som mere psykolog eller som psykologen:

"Så sad vi der med ham der psykologen og hende der den anden, og skulle bare snakke - fortælle om vores problemer"

Interview med en af de unge

For andre af de unge handler det ikke bare om at være psykolog, men også om at være mand. En af pigerne udtrykker det på denne måde:

"Jeg tror, det er meget svært, når Mogens er der. Jeg tror ikke, der er nogen af os, der accepterer ham, fordi han er en mand. Jeg tror ikke, det er så godt, at han er der, fordi vi lytter ikke til ham, fordi han er en mand."

Interview med en af pigerne, efter at det er blevet en ren pigegruppe

Modstanden mod at blive fortolket kan fortolkes på to måder, som ikke nødvendigvis behøver at udelukke hinanden. For det første kan det fortolkes i lyset af det, som er blevet nævnt ovenfor: De unge er trætte af at blive fortolket, og opfatter det som distanceret professionalitet at spørge "hvordan har du det med det?", når der er en, der sidder og græder. For det andet kan modstanden mod at blive fortolket også fortolkes som et tegn på, at spørgsmålene eller fortolkningsforslagene går for tæt på, rammer nogle ømme punkter, som de unge måske ikke har lyst til, eller er parate til, at kigge på.

Ligeledes kan det, at modstanden primært rettes mod den mandlige af psykologerne fortolkes på flere - ikke gensidigt udelukkende - måder. For det første kan det være, at de unge rent faktisk oplever ham som mere "psykolog-agtig". For det andet synes det at øve modstand mod hans "psykolog-fis" at være blevet en måde signalere afstand til de voksne og dermed tilhøre til ungegruppen. Det er blevet en del af kulturen og noget af det, som nye gruppemedlemmer indsocialiseres i og gennem. Endelig kan det fortolkes i lyset af det, som også har været tematiseret i gruppen, nemlig at mange af pigerne generelt har det svært med mænd, eller med andre ord som overføring i psykoanalytisk forstand.

Pigernes forhold til mænd er i gruppen blevet synligt og genstand for bearbejdning via det som i psykoanalysen kaldes "neutralitetsprincippet". Det vil sige, hvor terapeuten afholder sig fra at indfri klientens behov/forventning. Herved kommer klientens måde at strukturere feltet - hendes bidrag til den sociale interaktion - til at stå tydeligere frem, og kan gøres til genstand for fælles refleksion (Frølund og Nielsen 1997).

I gruppen er dette både en individuel og kollektiv proces: Eksempelvis er der en gang, hvor en pige agerer meget aggressivt i forhold til den mandlige terapeut, men hvor denne ikke responderer med den forventlige sårethed eller modaggression. Pigen, som er i situationen, oplever ikke asymmetrien i relationen, men denne italesættes til gengæld af en af de andre piger - som andre gange selv har ageret på samme måde. Efterhånden

bliver det - via terapeuternes italesættelse, de øvrige gruppemedlemmers italesættelse samt refleksioner over egne og andres reaktionsmønstre - synligt for pigerne, at det ikke er den konkrete mand, de reagerer på, men mænd. Dette formulerer en af dem ved interviewet i forbindelse med sin udtræden af gruppen på denne måde:

"Vi skulle måske have været bare en lille bitte smule sødere ved Mogens. Som den eneste mand, så terroriserede vi ham fuldstændig. Det er ham, der har fået alle huggene."

Interview med en af de unge

De unges modstand mod "psykolog-fis" og det, de oplever som distanceret professionalisme er af terapeuterne blevet taget alvorligt og har ført til justeringer af metoden hen imod større udnyttelse af gruppedynamikken samt en kontinuerlig dobbelthed af empati og neutralitet. Winnicott har gennem sin lege-iscenesættelse af den psykoterapeutiske proces netop argumenteret for hensigtsmæssigheden af denne dobbelthed i den analytiske attitude:

Psykoterapi finder sted der, hvor to legeområder overlapper hinanden - patientens og terapeutens. Psykoterapi har at gøre med, at to mennesker leger sammen. Det følger heraf, at hvor legen ikke er mulig, må terapeutens arbejde rettes imod at bringe patienten fra en tilstand, hvor han ikke kan lege, til en tilstand, hvor han kan lege."

Winnicott 1997, her citeret efter Gammelgaard 1997; s.50

Neutraliteten og refleksionen over interaktionen er legen, mens empatien er det, der beforder den sikkerhed og veltilpashed, at deltagerne tør kaste sig ud i legen.

Terapeuterne benytter endvidere i tilknytning hertil i stigende grad at "tænke højt", enten for sig selv eller i dialog med den anden. Dette giver de unge mulighed for at tage "legeinvitationen" op, at tænke videre selv (for eventuelt senere at tage temaet/konflikten op i gruppen) eller helt at overhøre den. Endelig understøtter de gruppedynamikken gennem almengørelse af problemstillinger ved at spørge ud i gruppen: "Er der andre, der kender til det?".

I eksemplet fra før med pigen, der reagerede aggressivt i forhold til den mandlige terapeut, er det værd at bide mærke i, at det ikke er en af terapeuterne, men tværtimod en af de andre unge, som italesætter asymmetrien i relationen, og derved gør den til genstand for fælles refleksion. Eksemplet er ikke enestående. Tværtimod er det karakteristisk for udviklingen i gruppedynamikken, at pigerne i stigende grad spørger uddybende til hinandens fortællinger samt, at specielt nogle af pigerne mere og mere begynder at komme med fortolkningsforslag i forhold til de andres signaler henholdsvis italesætter dem med henblik på fælles refleksion.. Endvidere overtager de også mere og mere i forhold

til at formidle og påpege reglerne for gruppen. Dette står i stærk kontrast til i opstartsfasen i gruppen, hvor de unge kæmpede heftigt mod reglerne.

Sammenfattende kan man sige, at modstanden mod psykolog-fis, såvel som distanceringen mellem psykologer/mænd og mennesker træder mere og mere i baggrunden til fordel for den terapeutiske samtale som et *fælles* projekt.

Den terapeutiske samtale som et fælles projekt opleves af de nytilkomne som en rar ting, som befordrende for integrationen i gruppen. Således fortæller en af de relativt nytilkomne til gruppen følgende om gruppens dynamik og det at starte i gruppen:

"Det er en god gruppe. Det er forskellige typer (..) De er i hvert nogle rigtige søde piger, og de har været gode til at tage imod. Jamen de har snakket med os. Vi har ikke selv skulle tage initiativet hver gang, vi skulle snakke. De har også spurgt os. "

Er de også gode til at lytte, når I siger noget?

"Ja det er de. Det synes jeg, og de snakker om det bagefter. Når nogen har fortalt noget, så snakker vi om, om der er andre, der kender til det."

Førstegangssamtale med en af de unge

Socialt samvær: Med eller uden voksne

Som tidligere nævnt er hensigten med det sociale samvær dels at styrke fællesskabsfølelsen, dels at give deltagerne individuel omsorg og opmærksomhed for på den måde at slutte - den i nogle tilfælde belastende - terapi på en helende og behagelig måde. Samtidig - og blandt andet med henblik herpå - er det en del af metoden at lave en klar adskillelse af samtaleterapien og det sociale samvær. Imidlertid viser det sig i løbet af projektperioden at være særdeles svært at opretholde denne adskillelse, idet de unge meget gerne vil, og presser på for at komme til at, snakke problemer individuelt med terapeuterne.

På den baggrund bliver det besluttet, at prøve at lade de unge være alene - hvilket de selv meget gerne vil. Og også efter at have prøvet det, er de unge, i følge interviewene, generelt meget glade for at have fået denne tid sammen uden voksne. De fortæller, at netop det, at de også er sammen uden voksne, er med til at styrke kendskabet til hinanden, og derved kammeratskabet.

På et tidspunkt i processen begynder terapeuterne imidlertid igen at overveje, om det nu også er en god idé, at de unge er alene. Dels kører der på dette tidspunkt nogle magtkampe mellem pigerne, dels bliver der rejst kritik af tiden uden voksne fra en af

pigernes plejeforældre. Pigerne bliver derfor i interviewene spurgt om deres oplevelse af samværstiden uden voksne :

"Hvordan synes du, det har været, når I har haft noget tid for jer selv uden voksne?"

"Det, synes jeg, har været meget fint - at sidde og spise chokolademad og snakke om alt (med tryk på alt) mellem himmel og jord - mest om drenge"

"Hvad er forskellen i forhold til, når de voksne er der?"

"Altså, når man er alene, så snakker man om noget andet, om drenge og hvordan det går med ens kærlighedsliv og sådan noget. Når de voksne er der, snakker man om problemer - man kan da godt finde på at snakke om ens kæreste, men det er mest, når de voksne ikke er der"

"Snakker man friere - eller er det bare nogle andre ting?"

"Jeg vil nok sige, at det mere er nogle andre ting."

"Hvad så, hvis I har været uenige om nogle ting, bliver det så værre, når I er jer selv?"

"Nej, det er dér, vi bliver gode venner igen"

"Men når I er alene, kunne der være en risiko for, at nogle måske blev holdt lidt udenfor eller blev mobbet?"

"Nej, det var der ikke, mens jeg var der. Der var ikke nogen, der blev mobbet eller holdt udenfor. På den måde er den anderledes. Det er sådan en rimelig tæt gruppe."

Interview med en af de unge

Pigerne har imidlertid ikke alle helt den samme oplevelse af dette, idet en anden faktisk mener, at én af pigerne en gang i mellem er lidt udenfor, og at ubehagelige ting fra samtaletiden en sjælden gang godt kan forsætte i hyggetiden. Hun fortæller, at hun nogle gange har haft det sådan, at hun godt havde kunnet ønsket sig, at de voksne var med bagefter, men samtidig også andre gange har oplevet, at det netop var fordi, de var alene bagefter, at det var muligt at få afdramatiseret nogle konflikter og dyrket sammenholdet.

Generelt peger interviewene på, at gruppetiden uden voksne fungerer understøttende for sammenholdet og trygheden i gruppen, og at det er noget, som næsten alle de unge vil være kede af at være foruden. Endvidere synes tiden uden voksne at producere materiale til samtaletiden, at fungere som kuvøse for særlige emner: Nogle ting bliver således indledningsvist vendt i tiden uden voksne, men bliver efterfølgende taget op i gruppen -

enten på initiativ af den pågældende unge selv eller ved hjælp af antydninger fra nogle af de andre. En af de unge fortæller om samspillet på følgende måde:

"Tiden med voksne er nødvendig. De voksne skal være der, ellers ville der slet ikke blive snakket alvorligt. Der er selvfølgelig også visse alvorlige ting, som vi har gemt til, efter de voksne er gået - måske fordi vi ikke lige har haft lyst til at fortælle dem det, eller fordi vi ikke ønskede, at de skulle vide det. Det kunne være alting."

"De ting, som I snakker om, når I er alene, er det så nogle ting, som I senere snakker om, når de voksne er der - eller er det noget som I holder for jer selv?"

"Det er begge dele, tror jeg - jo, det er begge dele. Der er visse ting, som senere er blevet sagt, når de voksne er der - og der er også visse ting, der ikke er blevet sagt. Sådan skal det også være. De voksne skal ikke vide alt."

Interview med en af de unge

Tiden uden voksne er dog, som det har været antydnet ovenfor, ikke ren idyl - men dette er ikke entydigt problematisk. Således er problemer og konflikter, som har udspillet sig i hyggetiden, blevet brugt som materiale til samtaltiden. På den måde bearbejdes den konkrete hændelse såvel som, hvad der eventuelt måtte afspejles i denne. Eksempelvis er der en gang en af pigerne, der er ked af det og ønsker trøst af de andre i hyggetiden - men hvor de andre ikke imødekommer dette behov. Pigen føler sig overset og svigtet, og går grædende ind til terapeuterne - uden dog at fortælle dem, hvad der er galt. Hændelsen bliver taget op den efterfølgende gang, hvor det fremgår, at den ene af de piger, hun gerne ville have haft trøst af, slet ikke havde opdaget, at hun var ked af det, og at den anden godt havde opdaget det, men ikke vidste, hvad hun skulle gøre. Hændelsen bliver hermed en synliggørelse af nogle u hensigtsmæssige samspil og en anledning til at snakke om, hvordan man kan søge og give trøst - og hvad der er så svært ved begge dele.

De unges tilknytning til og udbytte af gruppen

De unges udbytte af gruppen - ifølge dem selv

"Jeg er blevet gladere. Jeg tror, alle mennesker er gode, og jeg tror mere på folk. Før var jeg ikke så glad og mere mistænksom og forsigtig. Jeg har fået et bedre forhold til mine kammerater, og jeg har også fået et bedre forhold til mine plejeforældre. Før turde jeg ikke sige min mening - jeg var bange for, at de ville blive vrede. Nu tør jeg sige lidt mere."

Interview med en af de unge, som har gået i gruppen gennem længere tid.

Man bliver gladere

Mange af de unge fortæller, at de er blevet gladere at gå i gruppen. Nogle fortæller om det som en grundstemning:

"Jeg er blevet en gladere person, synes jeg selv"

Fra gruppeinterview med de unge

"Jeg blev mere glad. Jeg tror, jeg blev mere glad for det, jeg havde: Jeg tænkte, det er fedt, jeg har min mor, og jeg skal være glad, så længe jeg har det. Jeg tror, det var sådan, jeg tænkte. Ellers var det ikke så meget, det gav. Jeg tror bare, jeg blev mere glad for det, jeg havde."

Interview med en af de unge

Mange af de unge har, før de startede i gruppen, haft en oplevelse af dem selv som anderledes og med flere og anderledes problemer end andre. Derfor er det forløsende og opbyggende at opleve, "at der er andre som mig", og "at der er nogle, der har det værre end mig". Ved gruppeinterviewet snakker de unge om det på følgende måde:

"Jeg synes, man lærer at tænke på, at der altså også er andre, der har de samme problemer som én selv"

"Ja, man lærer, at man ikke skal have så ondt af sig selv og tænke: Uh...jeg har det så dårligt. Der er nogle plejebørn, der har det dårligt i deres plejefamilie - også af dem, der går her. Og der er også nogle, der har det godt. Mig for eksempel. Jeg har det så dejligt hos min plejefamilie. Jeg ved ikke, hvad jeg skulle gøre uden dem (..)"

"Nogle gange kan man også få gjort sine problemer mindre ved at høre om de andres problemer - man lærer, at man ikke er den eneste i verden, der har det sådan."

Som det fremgår ovenfor, fremhæver nogle af de unge især det med at opdage, at "andre har det værre end mig", mens andre lægger vægt på det med, at "der er andre som mig". Kigger man nærmere på de individuelle interview og på, hvad det er, der foregår til gruppesamtalerne, er begge dele, både identificeringen og distanceringen, imidlertid på spil for de fleste unge. Det er især i starten, at de unge fremhæver enten den ene eller anden side. Desto længere de har gået i gruppen, desto mere nuancerede bliver de i deres beskrivelse af deres egen relation til kategorien "plejebørn" eller "unge med problemer". Således siger en af de unge, som har gået i gruppen gennem længere tid:

"Jeg har fået fornemmelsen af, at det er ikke kun mig, der er i plejefamilie. Det er også andre. De er det så måske på en anden måde. De er i plejefamilie som mig, og de har de samme problemer som mig, og de har det på samme måde som mig med visse ting, og de er også anderledes end mig."

Interview med en af de unge

Man får gode venner og selvtillid

Men det er ikke kun oplevelsen af, at "der er andre som mig" eller "andre, der har det værre end mig", som gør, at de unge bliver glattere af at gå i gruppen. Det er også, at de får nogle gode venner, som de føler holder af dem, som lytter til dem, og som de oplever at kunne have fortrolighed med. En af de unge fortæller:

"Man lærer nye mennesker at kende, og hvis man ikke er så glad, så kan man blive glattere. Der er nogle, man rigtig kan snakke med. De sladrer ikke."

Interview med en af de unge

Og en anden fortæller om det på følgende måde:

"Da jeg startede i gruppen, havde jeg overhovedet ingen venner. I skolen blev jeg mobbet og holdt udenfor, men i gruppen mødte jeg nogle, der var ligesom mig. Jeg glædede mig hver gang, for det var faktisk det eneste sted, jeg blev accepteret og havde nogle venner."

Interview med en af de unge

Mange af de unge har gennem deres opvækst og skolegang haft det svært med venner, men bliver i samtalegruppen "tvunget" til at lære det nære venskab, til at komme til at holde af hinanden og blive holdt af:

"Man sidder og snakker mere og mere, og på et eller andet punkt bliver man så at sige tvunget til at være venner, fordi man skal sidde og snakke. Så er der selvfølgelig nogle, man hurtigere bliver venner med, men til sidst bliver man venner med alle sammen."

Interview med en af de unge

I gruppen oplever de unge, at det kan lade sig gøre at fortælle ting om sig selv, som de måske ellers ikke har snakket med andre om - og de oplever, at de andre alligevel kan lide dem. De oplever, at de kan tillade sig at blive kedede af det, og at de får forståelse, solidaritet og trøst:

"Jeg er ikke sådan en, der græder, når andre ser på det - men det gjorde jeg altså den gang, men så gav Julie¹⁷ mig et kram. Det glemmer jeg aldrig."

Interview med en af de unge

Og i gruppeinterviewet udspiller følgende ordveksling sig om emnet:

"Jeg har altid været den, der følte mig udenfor, og det har jeg været hele mit liv."

"Gentager din oplevelse af at være udenfor sig så her i gruppen - eller er det anderledes her?"

"Jeg har været ked af det nogle gange her, hvor jeg så har fået støtte af de andre - men det værste er, når de ikke forstår, hvad jeg mener, og jeg ikke forklarer det ordentlig"

"Jeg forstår godt, hvad du mener"

"Du er altså ikke den eneste, der er dårlig til at forklare dig. Jeg kan sidde i lang tid og forberede mig på, hvordan jeg vil sige noget"

"Se, du er ikke den eneste!".

I ovenstående sekvens fortæller den ene af de unge om, hvor vigtigt det er for hende at blive forstået - og de andre bakker straks op, og forsikrer at de forstår hende, og at de også kender til at være usikre.

Af sekvensen fremgår endvidere, at det *ikke* at føle sig totalt udenfor, er en ganske ny og banebrydende oplevelse også for denne unge, ligesom for pigen i citatet før. For begge disse piger er oplevelsen af tilhør, kammeratskab, sammenhold og solidaritet meget

---

¹⁷ Julie er ikke det rigtige navn, men et opdigtet, som erstatter det rigtige navn. Dette er gjort af hensyn til anonymiteten.

opbyggelig, og en vigtig del af deres motivation for at komme i gruppen. Sådan er der mange af de unge, der har det:

"Jeg kommer her for at se de andre"

"Ja, det bedste ved at komme her er, at se de andre."

"Jeg kommer her, fordi jeg elsker den her gruppe."

"Det gør jeg også. Jeg *skal* bare herover for at snakke."

"Jeg glæder mig hver gang. Nogle gange, hvis jeg ikke kan komme, så er jeg næsten ved at dø. Den gang, jeg skulle flytte, da havde jeg det sådan: Åh...nu sidder de dernede og snakker, og jeg er ikke med. Det, syntes jeg, var så forfærdeligt. (...) Jeg er ikke bange for at blive bagtalt, men for at gå glip af noget og ikke se jer andre. Det er nok den største glæde, når man kommer op på stationen. - at se de ansigter.

Gruppeinterview med de unge

De unge nyder at være en del af et tæt og fortroligt venskab, og de får selvtillid af de andres accept og opbakning, samt af at høre om, at de andre også kan være svage, usikre og gøre dumme ting:

"Det er dejligt at høre om, hvordan andre har det - også fordi det er mennesker, man holder af. Det har været vidunderligt at høre på andres erfaringer og liv, og alle de lortede ting, de har lavet. Det har været godt."

Interview med en af de unge

Man lærer at åbne sig

Når de unge bliver glade af at gå gruppen, hænger det endvidere og i sammenhæng med ovenstående sammen med det, som mange af dem også fortæller om; nemlig at de gennem gruppen lærer at åbne sig for andre og får arbejdet med deres små og store problemer:

"Der (i gruppen) var det nemmere at åbne sig for folk. Jeg er blevet mere åben, har lært lidt mere om andre mennesker. Hvordan andre mennesker også har deres egne problemer. At unge piger sagtens kan sidde og snakke sammen, uden at der går total fjol i det. Selvfølgelig har vi fjollet nogle gange - det skal jeg være den første til at indrømme - men vi har også haft de der dage, hvor man simpelthen bare aldrig har været så seriøs før. Jeg har fået så meget ud af at være i gruppen, at jeg kan slet ikke ..... Det har været vidunderligt at fjolle totalt, selvfølgelig. Og så samtidig har det været godt at komme ud med nogle af de der bekymringer, som man havde omkring sin plejefamilie, eller almindelige familie eller kæreste eller venner, de her ting, som vi teenagere skal igennem."

Interview med en af de unge

I den sammenhæng er oplevelsen af at have noget til fælles og ikke mindst reglen om "tavshedspligt" vigtig. Da en af pigerne bliver spurgt om, hvad hun ville sige, hvis hun skulle forklare en god veninde, hvad en samtalegruppe er, svarer hun:

"Så vil jeg fortælle, at det er nogle mennesker, som man kan stole på, hvor man ved, at de ikke vil sige noget til nogen. Man kan sige alt, fortælle om sit liv, og det man godt kan li'. Det er godt at have sådan en gruppe. De lytter til en, og de har også selv været igennem nogle hårde ting. Det er rart. Det er anderledes end i klassen, hvor der ikke er andre, der har det sådan. De har bare deres mor og far."

Interview med en af de unge

Og en anden siger:

"Det gode, det er at få snakket om tingene, det kan jeg godt lide - bare sidde og snakke i lang tid, det kan jeg godt lide. At vi snakker, og at det er nogle søde piger, og at de er plejebørn, så jeg ikke bare hele tiden snakker med nogle, som bor hjemme hos deres forældre, fordi de har det ikke altid på samme måde. Nogle gange kan det godt være lidt dejligt, at være fri for det der med at være anderledes og ikke tænke, skal jeg nu sige min plejemor eller min mor, og jeg gider ikke forklare.."

Interview med en af de unge

I gruppen oplever de unge en tillid til hinanden og en genklang hos de andre, som gør det muligt for dem at åbne sig og snakke om problemer, som de ellers ikke taler om. Samtidig bliver "åbenheden" også en læreproces. Således fortæller mange af de unge om, at de også er blevet mere åbne i andre sammenhænge og har fået det bedre med deres kammerater:

"Jeg er blevet bedre til at snakke problemer ved at være her. Jeg har været sådan en meget lukket bog."

"Jeg har også altid være meget lukket overfor mine klassekammerater. Det er jeg ikke mere. Dem, jeg ikke sådan rigtig snakkede personligt med før, kan jeg nu godt finde på bare at sætte mig ned og snakke med."

Gruppeninterview med de unge

Og en tredje fortæller om, hvordan det, at hun har fået snakket om nogle af hendes problemer, også har ændret hende selv og hendes relationer til andre:

"Det har ændret mig lidt. På et tidspunkt var jeg meget hidsig, hvis andre børn drillede. Det er jeg ikke så meget mere. Vi har snakket en del om det."

Interview med en af de unge

De unges udbytte af gruppen - et objektiverede blik

At vide, hvem man selv er

"Jeg har fundet ud af, at man skal være sig selv. Men jeg må sige, at jeg forstår det ikke helt, hvordan man bare er sig selv. Nogle gange ved jeg ikke, om jeg er mig selv, eller jeg ikke er."

Interview med en af de unge, lige efter at hun er startet i gruppen

Sådan siger en af de unge, som på tidspunktet for interviewet netop er trådt ind i gruppen - og mange unge (og for den sags skyld voksne) vil sikkert kunne genfinde sig selv i denne oplevelse. Hendes oplevelse kan således anskues som en helt fundamental del af det at være ung (eller bare menneske). Samtidig kan den også anskues som et udtryk for den udviklingsproces, som de unge gennemgår i gruppen: De, som har gået i gruppen længe, har fundet sig selv (oplever hun) - det har hun ikke endnu.

Den forskel, som den ovenfor citerede pige oplever, på sig selv og de piger, der har gået længe i gruppen, afspejles også i den narrative analyse. Sammenligner man de unges selvfortællinger ved det første interview (ved deres indtræden i gruppen) med det andet interview (ved deres udtræden), er forskellen med hensyn til selvfortællingernes kohærens¹⁸ slående, - vel at mærke, hvis den unge har haft en længerevarende tilknytning til gruppen.

I følge Habermas og Bluck (2000) er evnen til at organisere sine erfaringer (selvbiografien og selvforståelsen) i en sammenhængende fortælling noget, der (færdig)udvikles i ungdomsårene¹⁹. Og de foreslår, at en egentlig bearbejdelse af

---

¹⁸ Kohærens betyder sammenhæng. Ordet kohærens bliver her brugt med reference til Habermas og Bluck (jvf. "brødtæksten").

¹⁹ Habermas & Bluck knytter an til en Piaget-inspireret udviklingspsykologisk tankegang, og kommer herigennem til at antyde udviklingen af evnen til at organisere erfaringerne i en kohærent selvfortælling i ungdomsårene som et universielt og naturgivent fænomen. Omend denne fænomenet har stor empirisk evidens - hvilket de to forfattere overbevisende sandsynliggør - er det fra denne evaluering sociologiske socialkonstruktivistiske perspektiv betænkeligt at antage dette som et universielt og naturgivent forhold (jvf. Waksler 1991, Sommer 1996, James, Jenks & Prout 1998 for en kritisk diskussion af den Piaget-inspirerede tankegang om "barnets naturlige udvikling"). I denne evaluering forstås både behovet, tidspunktet for og selve organiseringen af erfaringerne i en livshistorie som relateret til historiske og sociokulturelle forhold. Dette gør imidlertid ikke Habermas' og Blucks overvejelser mindre relevante for nærværende undersøgelse - tværtimod. For det første kan det reflektivt moderne samfund - som forfatterne også selv er inde på - netop forstås som værende karakteriseret ved for alvor at sætte individualisering, og dermed selvfortælling, på dagsordenen som krav og mulighed - og på en bestemt måde (Habermas & Bluck 2000; s. 751, Beck & Beck-Gernsheim 1990, Mathiesen og Nielsen 1993). For det andet kan det formodes, at mange af disse unge kommer fra familier, hvor denne samfundsmæssige tendens ikke i samme grad som

traumatiske begivenheder eller opvækstvilkår må fordrer, at disse integreres i en kohærent, det vil sige sammenhængende selvfortælling. En "moden selvfortælling" er i følge forfatterne karakteriseret ved:

- 1) at være tidsmæssigt sammenhængende (temporal kohærens)
- 2) at være organiseret i forhold til den sociokulturelle forståelse af, hvad der er vigtige livsbegivenheder (kohærens i forhold til det kulturelle koncept for selvfortælling)
- 3) at give mening gennem forklaringer af henholdsvis begrundelser for livsbegivenheder, livsbetingelser, handlinger og identitet, herunder af forandringer og brud (kausal kohærens)
- 4) at give mening gennem et plot, som understøttes gennem hele fortællingen (tematisk kohærens)

I det første interview ved den unges indtræden i gruppen er det typisk meget svært at få øje på nogen egentlig selvfortælling. Nogle af de unge har ved dette første interview ikke så meget at sige, eller de synes simpelthen, at det er svært at snakke om. Andre har masser at sige, men de taber tråden, finder en ny, eller fortæller med andre ord om en masse hændelser. Således er der ikke tale om egentlige kohærente fortællinger eller kun om delvis kohærens: Ofte er der en vis grad af temporal kohærens såvel som en opmærksomhed på det kulturelle koncept for livshistorier, mens den kausale og for nogles vedkommende også den tematiske kohærens er helt eller delvis fraværende.

Det er imidlertid meget svært at generalisere på tværs af de unge, da "graden af kohærens" er meget forskellige for de forskellige unge. Til gengæld er det fælles for alle dem, som har gået i gruppen i mere end et halv år, at "graden af kohærens" er steget betydeligt ved det andet interview. Ved dette interview er der således generelt en klar temporal kohærens og også langt højere grad af kausal og tematisk kohærens.

At forlige sig med sit liv

Det er endvidere bemærkelsesværdigt, at de unge i selvfortællingen ved det andet interview inkluderer langt flere traumatiske livsbegivenheder end ved det første. Der er således ikke bare blevet mere sammenhæng i selvfortællingen, men også mere rummelighed. Den er blevet mindre ekskluderende, hvilket kan tages som et udtryk for, at de unge i højere grad er blevet forliget med deres liv. De tør bedre huske deres fortid,

---

i andre såkaldt velfungerende familier på det subjektive og intersubjektive niveau er slået igennem. Disse familier har derved ikke udgjort så godt et socialiseringsrum med henblik på livet i det reflektive moderne.

være i deres nutid, og gribe deres fremtid. Det er på den baggrund ikke så underligt, at de oplever at være blevet gladere.

De unges forlignelse sig med deres liv kommer også til udfoldelse i og gennem deres relationer til andre mennesker. Således er de unges relationer til såvel kammerater som forældre og plejeforældre generelt, men i varierende grad, blevet afdramatiseret. Eksempelvis havde nogle af de unge ved deres indtræden i gruppen en meget idylliseret fremstilling af deres plejeforældre; andre var meget vrede og frustrerede, og gav udtryk for en oplevelse af, at deres plejeforældre slet ikke holdt af dem. Heroverfor er fortællingerne senere i forløbet ikke længere så sort – hvide, men tværtimod langt mere nuancerede.

De mere nuancerede fortællinger kan ses som et udtryk for, at relationen er blevet afdramatiseret i den forstand, at den er nået udover valget mellem ubetinget binding eller brud. Den afdramatiserede relation mindsker risikoen for såvel loyalitetskonflikt som for det totale brud i forbindelse med den unges selvstændiggørelse og løsrivelse, og udgør derfor en mere sikker binding.

Denne udvikling medfører *ikke* nødvendigvis, at den unge holder op med at være kritisk, eller at der opstår færre konflikter mellem den unge og plejeforældrene - nogle gange tværtimod. Men det betyder, at konsekvenserne af kritikken henholdsvis konflikterne ikke behøver blive så drastiske, som de måske ellers ville have fået²⁰.

Den samme afdramatisering er at se i de unges relation til deres forældre, blot ser det – ikke så overraskende - ud til at ændringen her kræver mere tid, og for en del af de unge er denne kun på vej. Af dramatiseringen af relationen til forældrene kan ikke i alle tilfælde forhindre et konkret brud²¹, men den mindsker risikoen. Konkret er der unge, der i løbet af deres tid i gruppen eller efterfølgende har brudt med deres forældre, *men* der er i antal flere, der har opsøgt og etableret en eller anden form for kontakt med forældre eller anden familie, de ellers ikke havde kontakt med. I tilfælde af et brud udgør af dramatiseringen af relationen en buffer på det følelsesmæssige plan: Jeg har den forælder, jeg har. Jeg gider ikke se vedkommende, men jeg behøver ikke hade ubetinget. Dermed behøver et konkret brud ikke få helt så negative effekter på den unges liv og integrative selvforståelse.

---

²⁰ Da en relation er tosidet, afhænger af dramatiseringen ikke kun af den unges udvikling, men også af plejeforældrenes evne til at rumme denne. Dette vender vi tilbage til senere i afsnittet om de unges tilknytning til gruppen og plejeforældrenes opbakning.

²¹ Forælderen kan simpelthen være for besværlig eller for ubehagelig i forhold til den unge.

At gribe eget liv

Det, at nogle af de unge gennem deres tid i gruppen har opsøgt og etableret kontakt med forældre eller anden familie, som de ellers ikke havde kontakt med, kan anskues som en del af en mere generel udvikling hos de unge; nemlig at de i højere grad begynder at gribe eget liv. Skabelsen af en selvfortælling gennem de unges selvpræsentationer med til at befordre denne udvikling, idet selvpræsentationerne iscenesætter spørgsmålene: Hvem er jeg, hvordan er jeg, hvor kommer jeg fra, og hvor vil jeg gerne hen. Men derudover understøttes udviklingen yderligere af den erfaringsudveksling, som sker i gruppe.

I gruppen møder de unge andre unge, som også er i familiepleje. Her kan de således udveksle erfaringer om store og små spørgsmål, som presser sig på i deres hverdag. Eksempelvis hvor meget de andre får i lomme- og tøjpenge, hvad tid de skal komme hjem fra fest, hvad der sker, når de siger deres plejeforældre imod, om hvad plejeforældre må i forhold til deres plejebørn, og hvad skal der til, før man bliver fjernet fra sin plejefamilie, hvilken støtte de andre får fra kommunen, hvad der skal til for at man kan komme/skal hjem og bo, hvordan man gør sin mening gældende i forhold til afgørelse om bosted og samvær, hvordan andre har fået kontakt med forældre, de ellers ikke havde kontakt til, hvad man kan forvente i erstatning i forbindelse med voldtægt osv., osv.

Gruppen bliver derved ikke bare et sted for terapeutisk personlighedsbearbejdning, men også for erfaringsudveksling og for tilegnelse af konkret viden om regler og praksisser på området. I den sammenhæng er det ikke bare de andre unge, men også de voksnes med- og modspil og ikke mindst deres konkrete viden om regler og praksisser på området, der har en værdi for de unge. Men forudsætningen for, at de unge kan og tør bruge de voksne på denne måde, er de voksnes tavshedspligt:

"Det gode ved gruppen er, at man ikke sådan skal sidde og passe på, hvad man siger.
Man kan sige alt, uden at man kommer til at fortryde det bagefter"

Interview med en af de unge

Kun fordi de unge føler sig sikre på, at det, de siger ikke kommer udenfor gruppen og ikke fører til nogen form for handlen fra terapeuternes side, kan de bruge gruppen til bearbejdning af problemer og spørgsmål, som ellers ikke kan vendes andre steder.

Ved også at fungere som forum for erfaringsudveksling og tilegnelse af konkret viden bliver gruppen dobbelt understøttende i forhold til de unges griben deres eget liv. For det første understøtter gruppen de unges griben eget liv som en psykisk proces. For det andet understøtter den deres griben eget liv at øge de unges videns- og erfaringsgrundlag. Dertil kommer så – for det tredje - den opbakning og solidaritet, som de unge hver især får til egne livsprojekter fra de øvrige gruppemedlemmer. Denne kom i starten af

projektforløbet primært til udtryk gennem solidaritetserklæringer og eventuelt et knus i forbindelse med den unges fortælling om et eller andet. Senere i projektforløbet er de unge også i stigende grad begyndt at spørge tilbage til hinandens fortællinger: Hvordan gik det så med...., eller: Vi skal høre, hvordan det går med... På den måde er der en fortløbende opbakning og opmuntring til den enkeltes livsprojekter, og en invitation til at få snakket om, blive trøstet og forliget med eventuelle nederlag.

De unges tilknytning til gruppen

Varigheden af de unges deltagelse i gruppen

Længden af den periode, som de unge har været tilknyttet gruppen, har været meget forskellig. Således var der en af de unge, der forlod gruppen allerede efter halvanden måned, mens to af de unge²² har gået i gruppen gennem alle tre år. Fire unge er holdt op i gruppen i løbet af deres første halve år, fordi de ikke følte, at de passede ind i gruppen, og/eller at formen ikke var noget for dem. Tre er holdt op, fordi de skulle på efterskole, og en er holdt op, fordi hun oplevede ikke længere at have tid til og behov for gruppen. De syv unge, som nu går i gruppen, har deltaget fra et halvt til over tre år.

En af de overordnede erfaringer fra dette projekt kan - i overensstemmelse med erfaringer fra andre terapeutiske grupper - siges at være, at de unges udbytte af samtalegruppen i høj grad er afhængig af den tid, de unge er tilknyttet gruppen. Således er der ingen tvivl om, at de unge, der har været tilknyttet gruppen gennem længere tid, også er dem der har fået det største udbytte - og omvendt at de unge, som er gået ud efter 1/2 år eller mindre ikke rigtig - eller kun lige netop - er kommet i gang.

Tre af de fire unge, som har forladt gruppen efter et halvt år eller mindre, var med ved gruppens opstart. Begrundelse for deres udtræden var blandt andet, at de ikke rigtig fik så meget ud af at deltage i gruppen, hvilket ikke er så overraskende i lyset af, at gruppen knap var kommet i gang. Derudover var begrundelsen formen, og at de følte sig anderledes end de øvrige gruppedeltagere. I det forgående kapitel har vi allerede været inde på det med formen: Justeringer af denne, og formen som lærerproces - så det skal der ikke gøres mere ud af her. I stedet vil det med oplevelsen af at være anderledes blive "sat under lup" nedenfor.

At føle sig anderledes

---

²² Den ene dog - som tidligere nævnt - med en periode, hvor hun ikke kunne komme til møderne, fordi hun gik til konfirmationsforberedelse.

Det med at føle sig anderledes handlede for tre af de unge om, at de ikke oplevede at have nær så store problemer som de andre unge i gruppen, og om at de syntes, at deres familieære baggrund for at komme i familiepleje var anderledes end de andres. Imidlertid er de på dette punkt ikke anderledes end mange af de øvrige gruppedeltagere. Således er der også mange af dem, som blev i gruppen, der ved det indledende interview fortæller samme historie, men som efterfølgende alligevel oplever dels at få noget ud af at gå i gruppen, dels at de alligevel ikke var så anderledes.

Anskuet fra det "objektiverende øje" må gruppen karakteriseres som meget forskelligartet, men med mange fællesflader på kryds og tværs, som også berører de unge, der forlod gruppen efter relativt kort tid. Det er umuligt at foretage en objektiv vurdering, af hvorvidt disse unges problemer var lige så store som de andres - men det, man kan konstatere, er, at det for mange af de andre har været en erkendelses- og udviklingsproces: At turde få øje på og arbejde med sine problemer.

Også de unge, som for nyligt er startet i gruppen, giver udtryk for ligende oplevelser. De overvejer imidlertid ikke at udtræde af gruppen af den grund. For det første fordi de oplever, at det er rart at komme i gruppen og, at der er et godt kammeratskab. For det andet fordi, de oplever, at der er også plads til og lydhørhed for deres problemer – selvom de måske umiddelbart er mindre end de andres:

"Vi er alle sammen plejebørn, men med hensyn til baggrund synes jeg, vi er meget forskellige. Første gang jeg var deroppe, syntes jeg, de andre piger havde det meget mere hårdt end mig, og at jeg måske ikke rigtig hørte til der - fordi det eneste, der sådan er sket med mig, er, at jeg er blevet fjernet, fordi min mor er psykisk syg. De andre har oplevet meget værre ting, synes jeg"

"Får du det sådan, at dine problemer slet ikke er noget at snakke om?"

"Nej, for jeg har dem jo, og det er altid noget at snakke om. Når man snakker om det, får man det bedre, også fordi de andre er gode til at forstå, hvordan man har det"

Interview med en af de unge

Kammeratskabets betydning

Kammeratskabet er, som vi også tidligere har været inde på, en vigtig motivation for de unge for at komme, samt for integrationen af nye medlemmer:

"Første og anden gang - der var der lige det der med selvtilliden. Jeg følte bare, at de kiggede sådan på mig, og jeg tænkte: Det bryder jeg mig ikke om, det her. Jeg tænkte: Nej, jeg gider ikke gå her. Første gang lige da jeg kom ind, tænkte jeg, det er

godt det her, fordi jeg havde det herre-sjovt, de er skide-sjove. Vi lå bare flade af grin alle sammen - selv de voksne kom til at grine."

Men hvad var det så, der ikke var særlig sjovt?

"Ja, det var nok anden gang, da én - fordi det virkede sådan meget, som om hun ikke kunne lide mig, men så var det lige pludselig, at jeg så at Ida²³ overfor mig smilede til mig, og så begyndte vi lige pludselig at være sammen, vi sad og sloges med benene under bordet."

Interview med en af de unge

Hvor vigtigt kammeratskabet og relationen til en eller flere af de andre er med hensyn til at fastholde en tilknytningen til gruppen understreges af, at netop følelsen af at være udenfor eller ikke rigtig at blive accepteret kan være det, der får en ung til at holde op i gruppen:

"Jeg kom mest for at være sammen med Mille²⁴. Så holdt hun op, og så var der nogle gange, hvor jeg ikke var der, og da jeg kom igen, var det som om, at nu havde de andre et rigtig godt kammeratskab - nu kendte de hinanden rigtig godt, og det gjorde jeg ikke. Så var det, at jeg også holdt op."

Interview med en af de unge

Hvis kammeratskabet er dårligt og/eller ekskluderende, kan det true de unges tilknytning til gruppen. Dette kommer blandt andet til udtryk gennem, at det specielt har været i forbindelse med magt- og positionskampe i gruppen, at nogle af de unge har overvejet (og i nogle tilfælde virkeliggjort) at gå ud af gruppen i "utide".

Plejeforældrenes opbakning

Næsten alle de unge har på et eller andet tidspunkt haft lyst til at holde op "i utide" i gruppen. Deres begrundelser er typisk, at "det ikke gav noget", at "det var kedeligt", at "det var for hårdt", at "det var for stressende" eller bare utilpashed ved at skulle af sted

Sådanne oplevelser kan anskues ud fra, at problembearbejdelse, identitetsudvikling og løsrivelse er noget, der foregår i frem- og tilbagebevægelser, og som også er forbundet med ubehag, angst og konflikt såvel som lettelse, glæde og forsoning. Endelig er der også mange af disse unge, som har en relativt lav stresstærskel. En af de unge fortæller:

---

²³ Ida er ikke det rigtige navn, men et opdigtet, som erstatter det rigtige navn. Dette er gjort af hensyn til anonymiteten.

²⁴ Mille er ikke det rigtige navn, men et opdigtet, som erstatter det rigtige navn. Dette er gjort af hensyn til anonymiteten.

"Åh.. det har været vidunderligt. Selvfølgelig har der været nogle gange, hvor man har tænkt,: Fuck, det her gider jeg sku' ikke. Men sådan har man det vel med alle ting. Nogle gange gider man det bare ikke, andre gange har man lyst til at være der hele tiden. Vi skulle ud fra Roskilde kl. 3 og jeg fik fri fra skole kl. halv to, og så var det at stresse op på stationen for at nå en bus kl. 2, og så bagefter nå toget og så stresse over til hovedtrappen på Roskilde og tage taxa. Det meste af min dag gik stort set med at tage ud til gruppen og være i gruppen - og jeg er typen, der bare hader stress. Jeg fik ikke så meget ud af dagen, og jeg kunne blive helt stresset bare af at tænke på det, men jeg fik selvfølgelig noget ud af at være i gruppen."

Interview med en af de unge

Hvorvidt de unge holdt ud og blev i gruppen, var som anført ovenfor for det første afhængig af deres sociale tilknytning til gruppen, herunder af "klimaet" i gruppen. For det andet og ikke mindst var det derudover også afhængigt af omgivelsernes – ikke mindst plejeforældrenes – opbakning og evne til at rumme den unges deltagelse i gruppen inklusive de heraf følgende udviklingsprocesser og reaktioner. Således fortæller mange af de unge, som fastholdt deres tilknytning til gruppe, at det i de vanskelige perioder, hvor de havde lyst til at kvitte gruppen, var plejeforældrene, der "sparkede dem afsted" og overtalte dem til at give gruppen chance. Omvendt har plejeforældrene til nogle af de unge, som kvittede gruppen relativt hurtigt, været mere tøvende overfor gruppen; dels i forhold til, hvorvidt den unge passede ind i gruppen, dels i forhold til den indvirkning deltagelsen i gruppen havde på vedkommende.

Plejeforældrenes baggrund for at vurdere det, der foregår i gruppen samt, hvorvidt den unge passer ind i gruppen, er relativt spinkelt. Forud for den unges indtræden i gruppen får de en generel information om gruppen og har sammen med den unge et introduktionsmøde med gruppelederne, men derefter er det alene den unge selv, der har kontakten til gruppen og gruppelederne. Dette er en del af metoden og nødvendigt for at sikre, at de unges fortrolighed, herunder at de unge kan bruge samtalegruppen til anderledes lærerprocesser, til tilegnelsen af et eget liv. Men det betyder samtidig, at plejeforældrenes viden om, hvad der foregår i gruppen, om hvad den unge får ud af at deltage samt om, hvorvidt den unge passer ind i gruppen, alene må basere sig på den unges fortællinger og reaktioner. Det kan derfor ikke undre, hvis forforældrene - i de tilfælde, hvor den unge kommer hjem og er ked af det, i vildrede med sig selv, oprørsk eller bare ikke har lyst til at fortsætte i gruppen - bliver usikre på eller endda skeptiske i forhold til hensigtsmæssigheden af, at deres plejebarn forsætter.

Deltagelse i en terapeutisk samtalegruppe kan, som ovenfor påpeget, i perioder være en hård proces forbundet med ubehag, angst og konflikter både i og udenfor gruppetiden. Som plejeforældre kan det være endog særdeles vanskeligt at vurdere, om der "bare" er tale om en overgangsperiode, hvor den unge vil komme helet ud på den anden side - eller

om det, der sker i gruppen, risikerer at give den unge (flere) sår på sjælen og vanskeliggøre plejeforældrenes arbejde. Erfaringerne fra dette projekt, om at næsten alle de unge har haft perioder, hvor de har haft lyst til at kvitte gruppe og om, at plejeforældrenes opbakning i den forbindelse er uhyre vigtig, må derfor give anledning til at overveje den støtte, som plejeforældrene får til deres overvejelser om hensigtsmæssigheden af deres plejebarns deltagelse i gruppen.

Den umiddelbare løsning kunne synes at være en løbende tilbagemelding til plejeforældre. Imidlertid ville dette indbefatte en svækkelse af tavshedspligten i gruppen (jvf. afsnittet om regler i gruppen). En sådan løsning må på baggrund af denne evaluering siges at være endog særdeles problematisk, da tavshedspligten - i følge de unge selv - har været helt fundamental for, at de har kunnet bruge gruppen, som de har. Tavshedspligten i gruppen er netop noget af det, der gør den anderledes end andre sammenhænge, de har været i, og som gør det muligt, at de kan fortælle om oplevelser, følelser og tanker, som de ellers holder for sig selv²⁵. Derfor må der tænkes i andre baner: Det kunne eksempelvis være i form af en tæt sparring mellem plejeforældre og familieplejekonsulenten omkring den unges udvikling og reaktioner, eller i form af gruppemøder for de implicerede plejeforældre med foredrag og erfaringsudveksling om, hvad det er, der sker i sådanne terapeutiske samtalegrupper.

---

²⁵ Undtagelsesvis kan der selvfølgelig være alvorlige ting, der begrundet et brud på tavshedspligten, men det bør da altid være i samråd med de unge.

Sammenfatning og perspektivering

Sammenfatning af evalueringens resultater

Resultaterne fra evalueringen kan helt overordnet sammenfattes til, at de unge gennem længerevarende deltagelse i samtalegruppen opnår *øget livskvalitet og trivsel*.

I interviewene beretter mange af de unge således selv, at de er blevet gladere, har fået nye og fortrolige venner og i tilknytning hertil mere selvtillid. Endvidere fortæller de om, at de er blevet bedre til at åbne sig, og at de har fået det bedre såvel med deres kammerater som med deres forældre og plejeforældre.

Endvidere ser det - ud fra en sammenlignende analyse af interview med de enkelte unge henholdsvis ved deres indtræden og igen ved deres udtræden af gruppen - ud til, at de unge har fået *en mere integreret selvforståelse*, samt at de på en gang er blevet bedre til at kæmpe for deres ønsker og at forlige sig med deres tilværelse. Eller med andre ord, at de har fået bearbejdet nogle livstraumer og er blevet mere modne og selvstændige.

Denne ændring får også konsekvenser for de unges måde at indgå i nære sociale relationer. Således kan *de unges relationer til såvel kammerater som forældre og plejeforældre* generelt, men i varierende grad, siges at være blevet afdramatiserede, hvor der med afdramatiseret menes en udvikling væk fra valget mellem ubetinget binding eller brud.

I forhold til plejeforældrene medfører afdramatiseringen af relationen ikke nødvendigvis, at den unge bliver mindre kritisk eller oprørsk, eller at der opstår færre konflikter mellem den unge og plejeforældrene - nogle gange tværtimod. Men det betyder, at konsekvenserne af kritikken henholdsvis konflikterne ikke behøver blive så drastiske, idet afdramatiseringen indebærer *en mindsket risiko for såvel loyalitetskonflikt som for det totale brud i forbindelse med den unges selvstændiggørelse og løsrivelse*.

I forhold til forældrene ser afdramatiseringen af relationen - ikke så overraskende - ud til at kræve mere tid, og for en del af de unge er denne kun på vej. Afdramatiseringen af relationen til forældrene kan ikke i alle tilfælde forhindre et konkret brud, men den mindsker risikoen, og i tilfælde af brud udgør den en buffer på det følelsesmæssige plan, således at den unge bedre kan leve med bruddet.

Ovenfor at det blevet fremhævet, at de unge gennem deltagelse i gruppen har opnået øget livskvalitet og trivsel. Dette gælder i særlig grad dem, som har haft en længerevarende tilknytning til gruppen, mens de unge, som har forladt gruppen efter et halvt år eller mindre, kun har opnået et relativt begrænset udbytte²⁶. Således peger evalueringen på, at *den positive effekt af gruppen i høj grad er afhængig af, hvor længe den unge deltager.*

Det, at de unge, der forlod gruppen efter et halvt år eller mindre, kun har opnået et relativt begrænset udbytte af at deltage i gruppen, kan forklares udfra, at det tager tid at komme ind i en gruppe, samt udfra at problembearbejdning og identitetsudviklingsprocesser er langstrakte processer. Et halvt år i en samtalegruppe er derfor meget lidt, og rækker måske kun lige til at få startet.

Imidlertid skal det samtidig bemærkes, at det især var i forbindelse med opstarten af gruppen, der var unge, der forlod gruppen efter et halvt år eller mindre, og som fik relativt lidt ud af deres deltagelse. Det begrænsede udbytte, som disse unge fik af samtalegruppen, må derfor - udover ovenstående forklaring - ses i sammenhæng med, at *det at starte en gruppe op og få etableret en god gruppedynamik er noget, der tager tid, og som kræver fortløbende metodisk refleksion.* Til gengæld peger erfaringerne fra denne evaluering på, at gruppesessionerne - når først der er etableret en god gruppedynamik - kan antage endog særdeles intensiv terapeutisk karakter.

Ovenstående erfaringer giver anledning til at understrege vigtigheden af tid til og mulighed for fortløbende metodiske refleksioner. Dette gør sig især, men ikke kun, gældende i opstartsfasen. Endvidere skal der med afsæt i disse erfaringer peges på hensigtsmæssigheden af, at de unge og deres plejeforældre såvel som den betalende kommune forberedes på, at opstarten kan være en træg - og i perioder frustrerende - proces, hvor de positive effekter af gruppen, kan være svære at få øje på og tro på.

Er der etableret en god gruppedynamik, kan gruppesessionerne, som nævnt, antage intensiv terapeutisk karakter. Dette kan umiddelbart virke lidt overvældende for nye gruppe-medlemmer, og de kan få en oplevelse af, at "så store problemer som de andre, har jeg slet ikke". Imidlertid ser det på baggrund af evalueringen ud til, at de unge let optages i det sociale sammenhold, og at de hurtigere kommer i gang med deres egen problembearbejdning og identitetsudviklingsproces, når de træder ind i en velfungerende gruppe - end hvis de er med fra gruppens opstart.

Næsten alle de interviewede unge har af og til eller på et eller andet tidspunkt haft lyst til at holde op "i utide" i gruppen. Deres begrundelser er typisk, at "det ikke gav noget", at

---

²⁶ En enkelt oplever slet ikke at have fået noget positivt ud af sin deltagelse i gruppen.

"det var kedeligt", at "det var for hårdt", at "det var for stressende" eller bare utilpashed ved at skulle afsted. Sådanne oplevelser kan anskues ud fra, at problembearbejdelse, identitetsudvikling og løsrivelse er noget, der foregår i frem- og tilbagebevægelser, og som også er forbundet med ubehag, angst og konflikt såvel som lettelse, glæde og forsoning.

Det er derfor interessant, hvorfor nogle af de unge holdt op, mens andre overvandt kriserne - og forblev i gruppen. Ud fra evalueringen ser det ud til, at denne forskel for det første var relateret til de unges sociale tilknytning til gruppen (det kunne være til enkeltpersoner eller gruppen som sådan). For det andet var den relateret til omgivelsernes, og i den forbindelse specielt *plejeforældrenes opbakning og evne til at rumme den unges deltagelse i gruppen, inklusive de heraf følgende udviklingsprocesser og reaktioner.*

Dette giver anledning til at overveje, hvordan man bedst mulig forbereder og støtter plejeforældrene i forbindelse med den unges deltagelse i samtalegruppe. På baggrund af denne evaluering kan det ikke anbefales med løbende tilbagemeldinger fra gruppelederen til plejeforældrene. I stedet må man tænke i andre baner. Det kunne eksempelvis være i form af en tæt sparring mellem familieplejekonsulenten og plejeforældrene eller i form af gruppemøder for de implicerede plejeforældre med foredrag og erfaringsudveksling om, hvad det er, der sker i sådanne terapeutiske samtalegrupper.

Perspektivering

De unges udbytte på sigt

I projektbeskrivelsen for samtalegruppen er denne beskrevet som et behandlingstilbud, der dels sigter på at forbedre den unges livskvalitet og handlekapacitet her og nu; dels har et forebyggende sigte med henblik på de psykiske senvirkninger og videreførelse af den sociale arv. Ud fra denne evaluering må samtalegruppen til fulde sige at indfri første del af formålet, mens det er sværere at sige noget om virkningerne på sigt.

Sidstnævnte er først og fremmest begrundet i projektperiodens længde. Således er kun fire unge blevet interviewet to år efter deres udtræden af gruppen, og tre af disse fire unge havde kun deltaget i gruppen i et halvt år eller mindre. Den empiriske basis for at sige noget om de unges udbytte af gruppen på sigt er derfor noget spinkel. Der er dog god grund til at tro, at skabelsen af en sammenhængende selvfortælling og den bearbejdelse af livshistoriske traumer, der ligger heri - vil have en forebyggende virkning med henblik på de psykiske senvirkninger og videreførelse af den sociale arv.

På baggrund af at den empirisk spinkle basis for at sige noget om virkningerne på sigt, er det planen at videreføre denne evaluering med opfølgende interview. Således vil alle de unge, som endnu ikke er blevet interviewet anden og tredje gang blive interviewet gennem de næstfølgende år.

Alternative tilbud

Samtalegruppen er et terapeutisk behandlingstilbud, og er blevet evalueret som sådan. Imidlertid peger resultaterne fra evalueringen samtidig mere bredt på et behov for fora, hvor unge anbragt i familiepleje kan mødes, få et fællesskab samt udveksle erfaringer.

Unge i familiepleje føler sig ofte alene og isolerede med deres problemer, behov og interesser samt uden viden om rettigheder og praksisser på området. Der har i den forbindelse i anden sammenhæng, som løsning på problemet, været tale om, at unge skulle have deres egen kontaktperson. Imidlertid er der en del af de unge, som ikke har forfærdelig meget tillid til voksne: Dels har de oplevet mange svigt, dels har de erfaring med voksne, som - sikkert i den bedste mening - handler hen over hovedet på dem.

"Sådan nogle som os stoler ikke så meget på voksne. Det er nok fordi, vi har ikke haft nogle voksne gennem hele vores liv, så vi har ikke lært at stole på voksne. Hvis man er blevet svigtet af ens forældre, så er det sådan lidt... Og så er der alle de der sagsbehandlere, og psykologer, og jeg ved ikke hvad: Jeg har prøvet én gang for meget at betro mig til dem - det gør jeg aldrig mere. Man tror, de vil hjælpe en, og så bliver det alligevel noget lort. De gør bare, som de synes, så hellere holde sin kæft."

Interview med en af de unge

Erfaringerne fra samtalegruppen peger på, at ungegrupper kan udgøre et alternativ og et modspil til de unges afhængighed af de voksne såvel som til deres oplevelse af ensomhed og isolation. På den baggrund har man i Familieplejen i Roskilde amt startet et nyt metodeudviklingsprojekt, hvor ungegrupper uden et egentlig terapeutisk sigte, indgår som en del af projektet.

I forbindelse med ungegrupper giver denne evaluering anledning til at overveje formen. På den ene side har der været peget på, at den verbale form måske ikke altid er de unges primære udtryk- og erkendelsesform. På den anden side har der også været peget på, at netop formidling af erfaring og konkret viden om rettigheder og praksisser er helt centralt i forhold til at understøtte de unges tagen hånd om eget liv. En vigtig pointe i den forbindelse har i denne evaluering været, at verbaliseringen af erfaringer og konflikter også er en - både individuel og kollektiv - læreproces, som gruppelederne hensigtsmæssigt kan støtte op om og hjælpe på vej, blandt andet ved inddragelse af og italesættelse af de unges ikke-verbale bidrag til "samtalen" og gruppedynamikken.

Referencer

- Barth, Fredrik (1981): "Process and form in social life" I *Sosialantropologiske grunntekster* redigeret af Thomas H. Eriksen, Oslo: Ad notam Gyldendal 1996; s. 51-67
- Beck, Ulrich & Elisabeth Beck-Gernsheim (1990): *Das ganz normale Chaos der liebe* Frankfurt am Main: Suhrkamp Verlag
- Bourdieu, Pierre (1995): "Den biografiske illusion" i *Social Kritik* nr. 36; s. 32-38
- Bourdieu, Pierre (1997): *Men hvem skabte skaberne? - interviews og forelæsninger*, København: Akademisk Forlag
- Bourdieu, Pierre & Loïc J. D. Wacquant (1992): *An Invitation to Reflexive Sociology*, Cambridge, Oxford: Polity Press
- Brooks, Peter (1984): *Reading for the plot. Design and Intention in Narrative*, Cambridge, Massachusetts, London: Harvard University Press
- Bruner, Jerome (1988): "Life as narrative" i *Social Research*, nr. 54; s. 11-32
- Chasseguet-Smirgel, Janine (1980a): "Den kvindelige skyldfølelse" i *Kvindelighed En antologi om psykoanalyse og kvindefrigørelse* redigeret af Tanja Ørum, Tiderne Skifter
- Chasseguet-Smirgel, Janine (1980b): "Freud og den kvindelige seksualitet" i *Kvindelighed En antologi om psykoanalyse og kvindefrigørelse* redigeret af Tanja Ørum, Tiderne Skifter
- Chodorow, Nancy (1978): *The Reproduction of Mothering - Psychoanalysis and the Sociology of Gender*, University of California Press
- Christensen, Bolette M. (1994): *At interviewe for at lære*, Undervisningsserie 1994/2, København: Institut for Statskundskab
- Christoffersen, Mogens Nygaard (1993): *Anbragte børns livsforløb*, København: Socialforskningsinstituttet, rapport 93: 11
- Collins, Peter (1998): "Negotiating Selves: Reflections on 'Unstructured Interviewing'", *Sociological Research Online* Vol 3, No 3
- Cranach, Mario von (1995): "Reality is the basis of social construction which in turn creates reality" i *Management and Organization: Relational Alternatives to Individualism* redigeret af Dian-Marie Hosking, Peter Dachler & Kenneth J. Gergen, Aldershot/Brookfield: Avebury: s. 220-234
- Czarniawska, Barbara (1998): *A Narrative Approach to Organization Studies*, Qualitative Research Methods Series 43, Sage Publications
- Denzin, Norman K (1994): "The Art and Politics of Interpretation" i *Handbook of Qualitative Research* redigeret af Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln, Thousands Oaks, London & New Delhi: Sage Publications; s. 500-515
- Fog, Jette (1992): "Den moralske grund i det kvalitative forskningsinterview" i *Nordisk Psykologi* vol 44, nr. 3; s. 221-229
- Fornäs, Johan (1994): *Cultural Theory & Late Modernity*, London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications
- Foucault, Michel (1976): *Viljen til viden. Seksualitetens historie 1*, Frederiksberg: Det lille Forlag 1998
- Foucault, Michel (1982): "Madness is childhood" i *The Sociology of Childhood - Essential Readings* redigeret af Chris Jenks, London: Batsford; s. 170-172
- Franzosi, Roberto (1998): "Narrative analysis - or why (and how) sociologists should be interested in narrative" i *Annual Review of Sociology* ; s. 517-554
- Freud, Sigmund (1905-31): *Afhandling om seksualteori* udgivet af Ole Andkjær Olsen & Simo Køppe, København: Hans Reitzel 1985
- Freud, Sigmund (1940) *Nye forelæsninger til indføring i psykoanalysen*, København: Hans Reitzel 1983
- Frønes, Ivar (1994): *De ligeværdige. Om socialisering og de jævnaldrendes betydning* København: Forlaget Børn og Unge

- Frønes, Ivar (2001): *Handling, kultur og mening*, Bergen: Fagbokforlaget
- Frølund, Lone & Jan Nielsen (1997): "Om tilegnelsen af den psykoanalytiske tænkemåde set fra den lærendes perspektiv" i *Om psykoanalytisk kultur - et rum for refleksion* redigeret af Judy Gammelgaard & Susanne Lunn, København: Dansk psykologisk Forlag; s. 87-106
- Gambaroff, Mariana (1980): "Frigørelse skaber angst" i *Kvindelighed En antologi om psykoanalyse og kvindefrigørelse* redigeret af Tanja Ørum, Tiderne Skifter
- Gambaroff, Mariana (1986): *Troskabens utopi*, Tiderne Skifter
- Gammelgaard, Judy & Susanne Lunn red. (1997): *Om psykoanalytisk kultur - et rum for refleksion*, København: Dansk psykologisk Forlag
- Gergen, Kenneth J. (1997): *Virkelighed og relationer*, København: Dansk psykologisk Forlag
- Giddens, Anthony (1991): *Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age*, Cambridge: Polity Press
- Glerup, Karin, Jane Hornborg Hansen, Jeppe Johansen, Anne Nielsen, Kai Nielsen, Benthe Olsen, Jette Palme & Mogens Nielsen (1993): *Samtalegrupper - en rapport*, Greve: Pædagogisk Central
- Hansen, Inge Østergaard & Mogens Nielsen (1999): *Samtalegrupper i Familieplejen i Roskilde amt*, upubliceret projektbeskrivelse
- Guba, Egon G. & Yvonna S. Lincoln (1994): "Competing Paradigms in Qualitative Research" i *Handbook of Qualitative research* redigeret af Norman K. Denzin & Yvonna S. Lincoln, Thousand Oaks, London & New Delhi: Sage Publications; s. 500-514
- Habermas, Tilmann & Susan Bluck (2000): "Getting a Life: The Emergence of the Life Story in Adolescence" i *Psychological Bulletin* Vol 126, No. 5; s. 748-769
- Halse, John (1992): *Bristet barndom - om truede børn og deres familier*, Pædagogisk Psykologisk Forlag
- Hollway, Wendy & Tony Jefferson (2000): *Doing qualitative research differently. Free association, narrative and the interview method*, London, Thousand Oaks & New Delhi: Sage Publications
- Horsdal, Marianne (1999): *Livets fortællinger - en bog om livshistorier og identitet*, København: Borgen
- James, Allison & Alan Prout eds. (1997): *Constructing and reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the Sociological study of childhood*, London & Washington D.C.: Falmer Press
- James, Allison, Chris Jenks & Alan Prout eds. (1998): *Theorizing Childhood*, Cambridge & Oxford: Polity Press
- Klein, Melanie (1990): *Misundelse og taknemmelighed*, København: Hans Reitzel
- Lorenzer, Alfred (1975): *Materialistisk socialisationsteori*, Rhodos
- Lather, Patti (1986): "Research as Praxis" i *Harvard Educational Review* Vol. 56, No. 3: s. ...
- Mathiesen, Karin & Hanne Warming Nielsen (1993): *Er lykken kærlighed? - en sociologisk analyse af parforholdet*, afhandling fra Sociologisk Institut, Københavns Universitet: Forlaget Sociologi
- Mayall, Berry (2000): "Conversations with Children: Working with Generational Issues" i *Research with Children. Perspectives and Practices* redigeret af Pia Christensen og Allison James, London & New York: Falmer Press; s. 120-135
- Mead, George Herbert (1967): *Mind, Self & Society. From the standpoint of a Social Behaviorist*, Chicago: The University of Chicago Press
- Mehlbye, Jill (1995): *Børn og unge i brudte hjem - problemer indsats*. København: AKF Forlaget
- Merleau-Ponty, Maurice (1982): "The Child's relations with others" i *The Sociology of Childhood - Essential Readings* redigeret af Chris Jenks, London: Batsford; s. 63-75
- Nielsen, Hanne Warming (2001): *Børn i Medvind og Modvind. En relationel analyse af børns livtag med livet i det refleksivt moderne*, Roskilde Universitetscenter, Ph.D afhandling nr.27

- Nielsen, Mogens (1991): "Gruppenanalyse af børn og unge set med en voksenanalytikers øjne" i *Matrix* 8. årgang, nr. 8; s. 2-26
- Nielsen, Mogens (1996): "Grupper i Greve" i *Psykolog nyt* nr. 17; s. 8-10
- Riessman, Catherine Kohler (1993): *Narrative Analysis. Qualitative Research Methods* Vol 30, Newbury Park, London & New Delhi: Sage Publications
- Rorty, Richard (1992): *Objectivity, relativism, and truth, Philosophical Papers* Vol 1, Cambridge, New York, Port Chester, Melbourne & Sydney: Cambridge University Press
- Sommer, Dion (1996): *Barndomspsykologi. Udvikling i en forandret verden*, København: Hans Reitzels Forlag, Pædagogisk Bogklub
- Vinnerljung, Bo (1996): *Fosterbarn som vuxna*, Lund
- Vitger, John (1997): "Winnicotts paradokser - Perspektiver på dialektikken i den terapeutiske proces" i *Om psykoanalytisk kultur - et rum for refleksion* redigeret af Judy Gammelgaard & Susanne Lunn, København: Dansk psykologisk Forlag; s. 69-85
- Waksler, Frances Chaput (1991): "Beyond Socialisation" i *Studying the Social worlds of Children: Sociological Readings* redigeret af Frances Chaput Waksler, London, New York & Philadelphia: Falmer Press; s. 12-22
- Warming, Hanne (2000a): "Barn og klient: Dobbelt umyndiggørelse og usædvanlige lærerprocesser" i *Social Kritik* nr. 70; s. 74-79
- Warming, Hanne (2000b): "Man lærer af hinanden. Rundbordssamtale med seks unge om at deltage i en samtalegruppe for unge i familiepleje" i *Nyt til familiepleje og opholdssteder* nr. 1; s. 5-8
- Warming, Hanne (2002): "Børneliv - en levet oplevelse og en social konstruktion. Refleksiv deltagerobservation som socialkonstruktivistisk metode" kommer i antologi om socialkonstruktivisme redigeret af Karina Shested og Allan Dreyer Hansen
- Wegler, Bibi & Hanne Warming (1996): *Barnet mellem to familier - en undersøgelse af samarbejdet mellem forældre og plejeforældre*, Familieplejen i Danmark, Frederikshavn: Dafolo Forlag
- Winnicott, D. W. (1958): *The Maturation Processes and the Facilitating Environment*, London: Hogart Press
- Winnicott, D. W (1971): *Leg og virkelighed*, København: Hans Reitzels Forlag 1990
- Woodhead, Martin (1997): "Psychology and the Cultural Construction of children's Needs" i *Constructing and Reconstructing Childhood: Contemporary Issues in the sociological Study of Childhood* redigeret af Allison Jamens & Alan Prout, Londong, & Washington D.C.: Falmer Press
- Ziehe, Thosmas (1997): "Individualisering som det kulturelt forandrede selvforhold" i *Social Kritik* nr. 52/53; s. 129-135
- Ziehe, Thomas & Herbert Stubenrauch (1983): *Ny ungdom og usædvanlige læreprocesser*, København: Politisk Revy

Resumé af resultaterne fra evaluering af projekt "terapeutisk samtalegruppe for unge i familiepleje"

"Man sidder og snakker mere og mere, og på et eller andet punkt bliver man så at sige tvunget til at være venner, fordi man skal sidde og snakke. Så er der selvfølgelig nogle, man hurtigere bliver venner med, men til sidst bliver man venner med alle sammen."

Deltager i samtalegruppen

"Jeg er blevet gladere. Jeg tror, alle mennesker er gode, og jeg tror mere på folk. Før var jeg ikke så glad og mere mistænksom og forsigtig. Jeg har fået et bedre forhold til mine kammerater, og jeg har også fået et bedre forhold til mine plejeforældre. Før turde jeg ikke sige min mening - jeg var bange for, at de ville blive vrede. Nu tør jeg sige lidt mere."

Deltager i samtalegruppen

I oktober 1998 oprettede Familieplejen i Roskilde amt en terapeutisk samtalegruppe for unge anbragt i familiepleje. *Formålet* var at støtte de unges identitetsudvikling og selvstændiggørelsesproces, som netop for disse unge kan være særlig kompliceret og konfliktfyldt.

Oprettelsen af gruppen var i udgangspunktet et projekt, men med intentionen om at gruppen skulle forsætte også efter projektperiodens udløb. I foråret 1999 blev der til projektet tilknyttet løbende evaluering af de unges oplevelse og udbytte af at deltage i gruppen, ved Hanne Warming. Formålet var dels at understøtte den løbende refleksion og metodeudvikling i det gruppeanalytiske arbejde, dels en resultatvurdering.

Evalueringen bygger på 22 individuelle interview med 15 unge, et gruppeinterview med 6 unge samt gruppeledernes fortløbende beretninger om gruppeprocesser og samtaletemaer. De unge blev første gang interviewet kort efter deres indtræden i gruppen, anden gang i forbindelse med deres udtræden, og tredje gang to år efter deres udtræden.

Det overordnede resultat fra analysen af interviewene er, at deltagerne i samtalegruppen har opnået *øget livskvalitet og trivsel*.

I interviewene beretter mange af de unge således selv, at de er blevet gladere, har fået nye og fortrolige venner og i tilknytning hertil mere selvtillid. Endvidere fortæller de om, at

de er blevet bedre til at åbne sig, og at de har fået det bedre såvel med deres kammerater som med deres forældre og plejeforældre.

Endvidere ser det - udfra en sammenlignende analyse af interview med de enkelte unge henholdsvis ved deres indtræden og igen ved deres udtræden af gruppen - ud til, at de unge har fået *en mere integreret selvforståelse*, samt at de på en gang er blevet bedre til at kæmpe for deres ønsker og at forlige sig med deres tilværelse. Eller med andre ord, at de har fået bearbejdet nogle livstraumer og er blevet mere modne og selvstændige.

Denne ændring får også konsekvenser for de unges måde at indgå i nære sociale relationer. Således kan *de unges relationer til såvel kammerater som forældre og plejeforældre* generelt, men i varierende grad, siges at være blevet afdramatiseret, hvor der med afdramatiseret menes en udvikling væk fra valget mellem ubetinget binding eller brud.

I forhold til plejeforældrene medfører afdramatiseringen af relationen ikke nødvendigvis, at den unge bliver mindre kritisk eller oprørsk, eller at der opstår færre konflikter mellem den unge og plejeforældrene - nogle gange tværtimod. Men det betyder, at konsekvenserne af kritikken henholdsvis konflikterne ikke behøver blive så drastiske, idet afdramatiseringen indebærer *en mindsket risiko for såvel loyalitetskonflikt som for det totale brud i forbindelse med den unges selvstændiggørelse og løsrivelse*.

I forhold til forældrene ser afdramatiseringen af relationen - ikke så overraskende - ud til at kræve mere tid, og for en del af de unge er denne kun på vej. Af dramatiseringen af relationen til forældrene kan ikke i alle tilfælde forhindre et konkret brud, men den mindsker risikoen, og i tilfælde af brud udgør den en buffer på det følelsesmæssige plan, således at den unge bedre kan leve med bruddet.

Ovenfor er det blevet fremhævet, at de unge gennem deltagelse i gruppen har opnået øget livskvalitet og trivsel. Dette gælder i særlig grad de unge, som har haft en længerevarende tilknytning til gruppen, mens udbyttet for de unge, som forlod gruppen efter et halvt år eller mindre, har været relativt begrænset²⁷.

Evalueringen peger således på, at *den positive effekt af gruppen i høj grad er afhængig af, hvor længe den unge deltager*.

Det, at de unge, der har forladt gruppen efter et halvt år eller mindre, har opnået et relativt begrænset udbytte af at deltage i samtalegruppen, kan forklares udfra, at det tager tid at komme ind i en gruppe, samt udfra at problembearbejdning og

---

²⁷ En enkelt oplever slet ikke at have fået noget positivt udbytte af at deltage i gruppen.

identitetsudviklingsprocesser er langstrakte processer. Et halvt år i en samtalegruppe er derfor meget lidt, og rækker måske kun lige til at få startet.

Samtidig skal det dog bemærkes, at det især var i forbindelse med opstarten af gruppen, der var unge, der forlod gruppen efter et halvt år eller mindre, og som fik relativt lidt ud af deres deltagelse. Det begrænsede udbytte, som disse unge fik af samtalegruppen, må derfor - udover ovenstående forklaring - ses i sammenhæng med, at *det at starte en gruppe op og få etableret en god gruppedynamik er noget, der tager tid, og som kræver fortløbende metodisk refleksion*. Til gengæld peger erfaringerne fra denne evaluering på, at gruppesessionerne - når først der er etableret en god gruppedynamik - kan antage endog særdeles intensiv terapeutisk karakter.

Ovenstående erfaringer giver anledning til at understrege vigtigheden af tid til og mulighed for fortløbende metodiske refleksioner. Dette gør sig især, men ikke kun, gældende i opstartsfasen. Endvidere skal der med afsæt i disse erfaringer peges på hensigtsmæssigheden af, at de unge og deres plejeforældre såvel som den betalende kommune forberedes på, at opstarten kan være en træg - og i perioder frustrerende - proces, hvor de positive effekter af gruppen, kan være svære at få øje på og tro på.

Er der etableret en god gruppedynamik, kan gruppesessionerne, som nævnt, antage intensiv terapeutisk karakter. Dette kan umiddelbart virke lidt overvældende for nye gruppe-medlemmer, og de kan få en oplevelse af, at "så store problemer som de andre, har jeg slet ikke". Imidlertid ser det på baggrund af evalueringen ud til, at de unge let optages i det sociale sammenhold, og at de hurtigere kommer i gang med deres egen problembearbejdning og identitetsudviklingsproces, når de træder ind i en velfungerende gruppe - end hvis de er med fra gruppens opstart.

Næsten alle de interviewede unge har af og til eller på et eller andet tidspunkt haft lyst til at holde op "i utide" i gruppen. Deres begrundelser er typisk, at "det ikke gav noget", at "det var kedeligt", at "det var for hårdt", at "det var for stressende" eller bare utilpashed ved at skulle afsted. Sådanne oplevelser kan anskues ud fra, at problembearbejdelse, identitetsudvikling og løsrivelse er noget, der foregår i frem- og tilbagebevægelser, og som også er forbundet med ubehag, angst og konflikt såvel som lettelse, glæde og forsoning.

Det er derfor interessant, hvorfor nogle af de unge holdt op, mens andre overvandt kriserne - og forblev i gruppen. Ud fra evalueringen ser det ud til, at denne forskel for det første var relateret til de unges sociale tilknytning til gruppen (det kunne være til enkeltpersoner eller gruppen som sådan). For det andet var den relateret til

omgivelsernes, specielt *plejeforældrenes opbakning og evne til at rumme den unges deltagelse i gruppen, inklusive de heraf følgende udviklingsprocesser og reaktioner.*

Dette giver anledning til at overveje, hvordan man bedst mulig forbereder og støtter plejeforældrene i forbindelse med den unges deltagelse i samtalegruppe. På baggrund af denne evaluering kan det ikke anbefales med løbende tilbagemeldinger fra gruppelederen til plejeforældrene. I stedet må man tænke i andre baner. Det kunne eksempelvis være i form af en tæt sparring mellem familieplejekonsulenten og plejeforældrene eller i form af gruppemøder for de implicerede plejeforældre med foredrag og erfaringsudveksling om, hvad det er, der sker i sådanne terapeutiske samtalegrupper.

Samtalegruppen er et terapeutisk behandlingstilbud, og er blevet evalueret som sådan. Herudover peger resultaterne fra evalueringen samtidig mere bredt på *et behov for fora, hvor unge anbragt i familiepleje kan mødes, få et fællesskab samt udveksle erfaringer.* Unge i familiepleje føler sig ofte alene og isolerede med deres problemer, behov og interesser samt uden viden om rettigheder og praksisser på området. Der har i den forbindelse, som løsning på problemet, været tale om, at unge skulle have deres egen kontaktperson. Imidlertid er der en del af unge, som ikke har forfærdelig meget tillid til voksne: Dels har de oplevet mange svigt, dels har de erfaring med voksne, som - sikkert i den bedste mening - handler hen over hovedet på dem. Erfaringerne fra samtalegruppen peger på, at *ungegrupper kan udgøre et alternativ og et modspil til de unges afhængighed af de voksne såvel som til deres oplevelse af ensomhed og isolation.*